

Geschiedenis en staatsinrichting

**Syllabus BB, KB en GT
centraal examen
2008 en 2009**

mei 2007

Verantwoording:

© 2006 Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven vwo, havo, vmbo, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

CEVO commissie examenprogramma 2006 geschiedenis en staatsinrichting vmbo:

Dhr. R. Polak (CEVO, voorzitter)
Dhr. H. Kurstjens (CITO)
Dhr. G. Rozing (SLO, secretaris)
Dhr. W. Duyff (docent)
Dhr. J.W. Smit (docent)

Inhoud

Inleiding	4
I. GS/K/10 en GS/V/9 Historisch Overzicht vanaf 1900	5
1. Syllabus Geschiedenis en staatsinrichting BB	7
1a. Verdeling examinering CE/SE	7
1b. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE	8
Voorbeeldvragen bij het Historisch Overzicht vanaf 1900 (BB)	15
2. Syllabus Geschiedenis en staatsinrichting KB	23
2a. Verdeling examinering CE/SE	23
2b. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE	24
Voorbeeldvragen bij het Historisch Overzicht vanaf 1900 (KB)	34
3. Syllabus Geschiedenis en staatsinrichting GT	49
3a. Verdeling examinering CE/SE	49
3b. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE	50
Voorbeeldvragen bij het Historisch Overzicht vanaf 1900 (GT)	62
Geglobaliseerd examenprogramma	94

Inleiding

Examenprogramma's veranderen van opzet. De minister stelt een examenprogramma op hoofdlijnen vast en wijst in het examenprogramma exameneenheden aan, waarover het centraal examen zich uitstrekt. Vroeger werd in het examenprogramma ook het aantal examens en de examenduur bepaald en de duur van de toetsen van het centraal examen bepaald. Met ingang van 1 augustus 2007 is dat veranderd. De CEVO stelt het aantal en de tijdsduur van de toetsen van het centraal examen vast en de wijze waarop het centraal examen wordt afgenomen. Deze vaststelling wordt gepubliceerd in de Septembermededeling.

De CEVO geeft in een syllabus een beschrijving van en toelichting op de exameneisen voor een centraal examen, en geeft verdere informatie over het centraal examen. Dat kan gaan over een of meer van de volgende onderwerpen:

- toegestane hulpmiddelen,
- specificaties van examenstof,
- voorbeeldopgaven,
- bijzondere vormen van examinering (computerexamens),
- toelichting op de vraagstelling,
- begrippenlijsten,
- bekend veronderstelde voorkennis uit de onderbouw,
- bekend veronderstelde onderdelen van exameneenheden die verplicht zijn op het schoolexamen.

Ten aanzien van de specificaties is nog het volgende op te merken. De functie ervan is een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Naar hun aard zijn ze dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een c.e. ook iets aan de orde komt dat niet met zo veel woorden in deze syllabus staat, maar dat naar het algemeen gevoelen daarvan in het verlengde ligt.

Een syllabus is zodoende een hulpmiddel voor degenen die anderen of zichzelf op een centraal examen voorbereiden. Een syllabus kan ook behulpzaam zijn voor de producenten van leermiddelen en voor nascholers.

De syllabus is niet van belang voor het schoolexamen. Daarvoor wordt een handreiking door de SLO geproduceerd die in deze uitgave niet is opgenomen.

In beginsel worden syllabi per examenjaar vastgesteld. Deze syllabus geldt voor het centraal examen van 2008 en 2009. Voor het centraal examen zijn de wijzigingen in de examenjaren 2008 en 2009 gering. De belangrijkste verandering na 1 augustus 2007 is dat de school veel meer vrijheid heeft in de inrichting en toetsing van het schoolexamen.

Een syllabus kan worden aangepast, bij voorbeeld als een in de syllabus beschreven situatie feitelijk veranderd is. De aan een centraal examen voorafgaande Septembermededeling is dan het moment waarop dergelijke veranderingen bekend worden gemaakt. Kijkt u voor alle zekerheid jaarlijks in september in Examenblad.nl (ook bekend als www.eindexamen.nl).

De syllabus is ontworpen door een commissie ad-hoc van de CEVO en in hoofdzaak geschreven door medewerkers van SLO en Cito.

Een eerder concept van de syllabus is in april 2006 ter inzage geplaatst op www.cevo.nl. Op grond van de ontvangen reacties en adviezen is de tekst vastgesteld, die u hierbij aantreft.

Voor opmerkingen over deze tekst houdt de CEVO zich steeds aanbevolen. U kunt die zenden aan info@cevo.nl of aan CEVO, postbus 8128, 3503 RC Utrecht.

De voorzitter van de CEVO,
drs. H.W.Laan

I. GS/K/10 en GS/V/9 Historisch Overzicht vanaf 1900

Verantwoording

Tijdens het klein onderhoud van de examenprogramma's vmbo wordt voor het vak geschiedenis een nieuwe exameneenheid 'Historisch Overzicht vanaf 1900' toegevoegd. Enkele ontwikkelingen sinds de invoering van de examenprogramma's vmbo op 1 augustus 2001 hebben hiertoe aanleiding gegeven.

De zes bestaande exameneenheden doen onvoldoende recht aan het belang dat wordt gehecht aan oriëntatiekennis op basis van 10 voorgeschreven tijdvakken (advies van de CHMV, kortweg De Rooy). In de jaren negentig stond de inhoud van het examenprogramma in het teken van de wenselijk geachte doorstroomrelevantie. De aard van het algemeen vormend karakter van het vak en de roep vanuit de samenleving om overzichtsgeschiedenis vraagt thans om andere accenten.

Docenten en leerlingen ervaren de elkaar deels overlappende kern- en verrijkingsdelen te weinig als onderwijsbare en interessante of relevante geschiedenis. Deze constatering is bevestigd door de Vereniging van docenten in Geschiedenis en Staatsinrichting in Nederland (VGN).

Met de exameneenheid 'Historisch Overzicht vanaf 1900' wordt aan de bezwaren deels tegemoet gekomen. Ontwikkelingen uit deze periode beïnvloeden de tijd waarin de leerlingen leven en zijn voor hen min of meer herkenbaar. Ze zijn relevant voor de dagelijkse leef- en werksituatie. Bovendien is veel multimediamateriaal beschikbaar.

Bij een toekomstige grotere herziening van het programma, dan wel integrale invoering van het CHMV (De Rooy) kan ook de periode vóór 1900 worden ingevuld.

Het kern- en verrijkingsdeel 'Historisch Overzicht vanaf 1900'

Omdat de exameneenheid 'Historisch Overzicht vanaf 1900' aan het bestaande programma wordt toegevoegd, moet enerzijds de keuze van de stof worden beperkt. Anderzijds is er ruimte ontstaan door de compensatie van het aantal voorgeschreven eenheden in het schoolexamen en de inhoudelijke overlap die er is met onderdelen van de overige exameneenheden uit het schoolexamen.

Het kerndeel is onderverdeeld in 6 perioden (voor BB in 5 perioden). Als rode draad fungeert een 'tijdbeeld van Nederland'. Dit biedt de mogelijkheid gegevens met behulp van bronnen in een juiste periode te plaatsen en een ontwikkeling van ruim 100 jaar zichtbaar te maken. Voorafgaand aan periode 1 wordt voor KB en GLTL 'startpunt 1900' beschreven. Dit startpunt kan ontwikkelingen na 1900 verduidelijken, maar is geen onderdeel van de examinering.

Bij elk van de perioden is vermeld 'staatkundige kaart'. Het is niet de bedoeling dat leerlingen gedetailleerd kunnen aangeven hoe op een bepaald tijdstip bepaalde grenzen hebben gelopen, maar wel dat een kaart herkenbaar bij een bepaalde periode hoort als gevolg van bepaalde gebeurtenissen (bijvoorbeeld: Oost- en West-Duitsland of één Duitsland, de Sovjetunie of Rusland met voormalige Sovjetgebieden, etc.).

In iedere periode worden belangwekkende gebeurtenissen of ontwikkelingen in Europa beschreven, met de nadruk op West-Europa. Een beperkt aantal bekende personen is opgenomen als min of meer beeldbepalend voor een bepaalde tijd of gebeurtenis. Hierdoor krijgt het overzicht een meer persoonlijke invulling en zijn inleving(sopdrachten) mogelijk.

Kennis van het overzicht houdt in dat leerlingen na behandeling van de leerstof een globale notie van en inzicht hebben in de belangrijkste gebeurtenissen en ontwikkelingen vanaf 1900. Het overzicht dient als uitgangspunt voor de toetsing van de in het programma aangegeven vaardigheden en dient niet in de eerste plaats tot toetsing van gedetailleerde kennis sec. Er wordt geen richtlijn gegeven voor de behandeltijd van de afzonderlijke onderwerpen uit het historisch overzicht, maar het mag duidelijk zijn dat de omvang van de afzonderlijke onderwerpen niet gelijk is aan elkaar.

De leerwegen

Het overzicht is voor de drie leerwegen volgens eenzelfde systematiek uitgewerkt. Het kerndeel BB is beperkter van omvang dan dat van de andere leerwegen, doordat het overzicht begint bij 1914. Daarnaast is de uitwerking voor BB beperkter.

Het gebruik van verschillende handelingswerkwoorden (in de linkerkolom) zorgt ook voor een niveauonderscheid tussen de leerwegen. Zo komen voor BB de handelingswerkwoorden beschrijven en toepassen niet voor.

Het verrijkingsdeel is opgebouwd uit drie thema's die zijn gespreid over de periode die het kerndeel bestrijkt, dus vanaf 1900. Het verrijkingsdeel verdiept het kerndeel door (de mogelijkheid van) een vergelijking van ontwikkelingen en politieke stromingen in Europa. Het biedt ook verbreding door het opnemen van

onderwerpen die een minder direct raakvlak hebben met het kerndeel. Hierdoor kan ook enige aandacht besteed worden aan buiten-Europese geschiedenis.

Scholen hebben meer vrijheid gekregen bij het inrichten van het schoolexamen. Een richtlijn voor het aantal uren per periode en per leerweg wordt daarom niet gegeven.

De exameneenheid 'Historisch Overzicht vanaf 1900' vertoont onvermijdelijk hier en daar inhoudelijke overlap met de zes overige kerndelen van het examenprogramma. Elementen uit het schoolexamen kunnen hierdoor in een historische context geplaatst worden. De inhoud van de kerndelen is geen onderdeel van het 'Historisch Overzicht vanaf 1900'. Het overzicht is wel dienstbaar aan en ondersteunend voor de kerndelen.

Tot slot. Met de nieuwe exameneenheid 'Historisch Overzicht vanaf 1900' wordt bovendien beoogd meer aansluiting te vinden bij de ontwikkelingen in het geschiedenisonderwijs in de bovenbouw havo/vwo.

Gebruikte literatuur:

- Verleden, Heden, Toekomst, Advies van de Commissie Historische en Maatschappelijke Vorming (Enschede, 2001), aldaar: de kenmerkende aspecten (bijlage 2 van het rapport)
- H. Wagenaar (red.) – Geschiedenis voor de Basisschool. Een domeinbeschrijving als resultaat van een cultuurpedagogische discussie (PPON-onderzoek van de Citogroep); (Arnhem 2002)
- J. van Oudheusden – Historisch Overzicht 20ste eeuw (Zutphen 2001)
- A. Wilschut, P. Groenewegen, M. van Riesen, D. van Straten – Sporenboekje (Mavo) havo VWO (Groningen 1998)
- S. Boom, J. Greep – Sfinx Gemeenschappelijk deel VWO De 20ste eeuw, Geschiedenis voor de tweede fase (Utrecht/Zutphen 2003, tweede druk)

1. Syllabus Geschiedenis en staatsinrichting BB

1a. Verdeling examinering CE/SE

Tabel:

Verdeling van de examenstof geschiedenis en staatsinrichting BB over centraal examen en schoolexamen

Exameneenheden		B	CE	moet op SE	mag op SE
GS/K/1	Oriëntatie op leren en werken	X		B	
GS/K/2	Basisvaardigheden	X		B	
GS/K/3	Leervaardigheden in het vak geschiedenis en staatsinrichting	X	B	B	
GS/K/4	De koloniale relatie Indonesië - Nederland	X		(B)*	(B)*
GS/K/5	Staatsinrichting van Nederland	X	B		B
GS/K/6	De industriële samenleving in Nederland	X		(B)*	(B)*
GS/K/7	Sociale zekerheid en verzorgingsstaat in Nederland	X		(B)*	(B)*
GS/K/8	Cultureel – mentale ontwikkelingen in Nederland na 1945	X		(B)*	(B)*
GS/K/9	De Koude Oorlog	X		(B)*	(B)*
GS/K/10	Historisch overzicht vanaf 1900	X	B		B

* NB: Het schoolexamen bestaat tenminste uit 2 kerndelen naar keuze van de school, te maken uit: GS/K/4, GS/K/6, GS/K/7, GS/K/8, en GS/K/9

1b. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE

GS/K/3 Leervaardigheden in het vak geschiedenis en staatsinrichting

omschrijvingen:	specificaties:
<p>De kandidaat beheerst een aantal strategische vaardigheden die bijdragen tot de ontwikkeling van het eigen leervermogen.</p> <p>De kandidaat kan</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 verschillende typen historische vragen herkennen 2 bij gegeven historische vragen informatie verwerven 3 verworven of aangereikte informatie verwerken	<ol style="list-style-type: none"> 1 in dat verband kan hij/ zij onderscheid maken in beschrijvende, verklarende en waarderende vragen 2 - bronnen en bronfragmenten selecteren, lettend op bruikbaarheid - gebruikmaken van verschillende typen historisch bronnenmateriaal, mondeling, schriftelijk, audiovisueel 3 - gegevens ordenen en zo nodig bewerken - gegevens beoordelen op bruikbaarheid - gegevens analyseren en een eigen standpunt weergeven en toelichten

<p>4 principes en procedures die kenmerkend zijn voor de benaderingswijzen van het vak geschiedenis en staatsinrichting toepassen</p>	<p>4 - ordening aanbrengen in historische gebeurtenissen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - verschijnselen, ontwikkelingen en personen, historische gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen plaatsen in historische perioden en in maatschappijtypen - verschijnselen uit verschillende perioden en samenlevingen vergelijken - in historische processen aspecten van continuïteit en verandering herkennen - op basis van gegeven werk materiaal verklaringen geven voor historische gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen: <ul style="list-style-type: none"> - de aanleiding herkennen als de meest directe oorzaak - herkennen hoe oorzaken van verschillende aard historische processen beïnvloeden - zich op basis van historische gegevens een beeld vormen van historische gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen: <ul style="list-style-type: none"> - rekening houdend met de standplaatsgebondenheid van de bronnen - een eigen standpunt over historische gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen weergeven en toelichten: <ul style="list-style-type: none"> - zich verplaatsen in opvattingen, waarden en motieven van mensen in het verleden, er rekening mee houdend dat zij niet over dezelfde kennis konden beschikken als wij nu - opvattingen, waarden en motieven, waardoor mensen in het verleden werden geleid, vergelijken met die van zichzelf en tijdgenoten
---	--

GS/K/5 Staatsinrichting van Nederland

De kandidaat kan

- 1 veranderingen herkennen die in 1848 werden doorgevoerd in het kiesrecht door de liberalen o.l.v. Thorbecke:
  - in enkele grondrechten:
    - recht van vereniging en vergadering/ vrijheid van onderwijs
  - in de bevoegdheden van staatshoofd, regering:
    - grondwet
    - ministeriële verantwoordelijkheid/ onschendbaarheid van de koning
    - monarchie
  - in de bevoegdheden van parlement/ volksvertegenwoordiging/ Staten Generaal/ Eerste en Tweede Kamer:
    - democratie
    - rechtstreekse verkiezing Tweede Kamer
    - controlerende en wetgevende bevoegdheden parlement
    - parlementaire democratie
  - de belangrijkste stappen herkennen van wetsvoorstel tot wet:
    - minister, voorstel, Tweede Kamer, Eerste Kamer, handtekeningen
- 2 politieke organisaties van liberalen, socialisten, confessionelen en feministen aan het eind van de 19^e eeuw en het begin van de 20e eeuw en enkele van hun voormannen/ -vrouwen herkennen en herkennen wat deze hebben bijgedragen aan de democratisering van het politieke bestel in Nederland:
  - liberalen/ hogere burgerij/ liberale grondrechten
  - protestanten/ Anti-Revolutionaire Partij/ ARP/ A. Kuyper/ christelijk denken in wetgeving
  - socialisten/ Sociaal Democratische Arbeiders Partij/ SDAP/ P.J. Troelstra/ arbeiders/ socialistische maatschappij/ verbetering sociaal-economische positie arbeiders
  - rooms-katholieken/ Rooms-Katholieke Staatspartij/ RKSP/ H. Schaepman/ emancipatie
  - feministen/ Vereniging voor Vrouwenkiesrecht/ Aletta Jacobs
- 5
  - gelijkstelling van burgers voor de wet, onafhankelijke rechtspraak:
    - rechtsgang strafzaak
  - gebondenheid van rechters en bestuurders aan de wet en bescherming van de burger tegen onrechtmatig handelen van de overheid herkennen als kenmerken van de Nederlandse rechtsstaat:
    - rechtsbijstand
- 6 enkele grondrechten noemen, die in de loop van de 19e en 20e eeuw in de grondwet zijn opgenomen:
  - recht op gelijke behandeling/ kiesrecht/ vrijheid van meningsuiting/ vrijheid van godsdienst/ vrijheid van vereniging, vergadering en betoging/ vrijheid van onderwijs/ recht op onderwijs/ recht op gezondheidszorg/ recht op woongelegenheid
  - nieuw recht:
    - referendum

GS/K/10 Historisch Overzicht vanaf 1900

<p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - elementen uit het dagelijkse leven in Nederland (inclusief wonen en werken, cultureel erfgoed en tijdbeeld) uit de 5 perioden van het historisch overzicht herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen - voor alle 5 perioden de staatkundige kaart als behorend tot deze periode herkennen 	<ul style="list-style-type: none"> - ontwikkelingen/ uitvindingen op het gebied van infrastructuur, techniek, communicatiemiddelen, vervoer e.d. - volkscultuur (kleding, uiterlijk, muziek, taalgebruik, feesten, rituelen, sport, film/ fotografie e.d.) - monumenten/ ‘tastbare’ herinneringen/ industrieel erfgoed - archieven, musea en bibliotheken - gebouwde omgeving en landschap - staatkundige kaarten
<p><u>2 De Eerste Wereldoorlog (1914-1918)</u></p> <p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - de oorzaken, aanleiding, verloop en afloop van de Eerste Wereldoorlog herkennen - de bondgenootschappen van Centralen en Geallieerden herkennen en noemen - de kenmerkende gebeurtenissen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen 	<p><u>2 De Eerste Wereldoorlog (1914-1918)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>oorzaken:</u> <ul style="list-style-type: none"> - militarisme, nationalisme - <u>aanleiding:</u> <ul style="list-style-type: none"> - moord op kroonprins Frans Ferdinand van Oostenrijk-Hongarije in Sarajevo - <u>verloop:</u> <ul style="list-style-type: none"> - aanvankelijk enthousiasme/ vrijwilligers/ loopgravenoorlog in Noord-Frankrijk en België/ - de Eerste Wereldoorlog gekenmerkt door: <ul style="list-style-type: none"> - ‘moderne’ wapens en soort oorlogvoering/ omvang en massaliteit/ veel slachtoffers (vooral soldaten) - <u>afloop:</u> <ul style="list-style-type: none"> - wapenstilstand, vrede - Centralen: <ul style="list-style-type: none"> - Duitsland en Oostenrijk-Hongarije - Geallieerden: <ul style="list-style-type: none"> - Frankrijk, Groot-Brittannië, Rusland (tot 1917) en de Verenigde Staten (vanaf 1917) - neutraliteit/ mobilisatie - opvang Belgische vluchtelingen

<p><u>3 Het Interbellum / herstel en crisis (1918-1939)</u></p> <p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - enkele bepalingen van de Vrede van Versailles herkennen en noemen - de gevolgen van de economische crisis voor het vertrouwen in de democratie in Europa en in het bijzonder voor Duitsland herkennen - de belangrijkste ontwikkelingen in Duitsland vanaf de Eerste Wereldoorlog en de opkomst van het nationaal-socialisme herkennen - de volgende persoon herkennen en noemen - de kenmerkende gebeurtenissen, persoon en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen 	<p><u>3 Het Interbellum / herstel en crisis (1918-1939)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - strafbepalingen voor Duitsland: herstelbetalingen, gebiedsafstand - parlementaire democratie/ Republiek van Weimar - 1929: <ul style="list-style-type: none"> - beurskrach op Wallstreet/ wereldwijde economische crisis/ Duitsland extra zwaar getroffen - kenmerken van nationaal-socialisme/ NSDAP/ dictatuur - machtsovername (1933)/ afschaffing parlementaire democratie/ terreur/ totalitair/ bewapening/ gebruik maken van bestaand antisemitisme/ rassenleer/ vervolging van 'niet-arische' bevolkingsgroepen en van politieke tegenstanders/ concentratiekampen - persoon: <ul style="list-style-type: none"> - Hitler (Führer) - crisistijd/ werkloosheid/ stempelen/ werkverschaffingsprojecten/ handhaving neutraliteit - persoon: <ul style="list-style-type: none"> - Colijn
---	---

<u>4 De Tweede Wereldoorlog (1939-1945)</u>	<u>4 De Tweede Wereldoorlog (1939-1945)</u>
<p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - de oorzaken, begin, verloop en afloop van de Tweede Wereldoorlog herkennen en noemen - de volgende personen herkennen en noemen - de bondgenootschappen van As-mogendheden en Geallieerden herkennen en noemen - de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen 	<ul style="list-style-type: none"> - <u>oorzaken:</u> <ul style="list-style-type: none"> - onvrede over armoede, werkloosheid en het Verdrag van Versailles versterken in Duitsland nationalistische gevoelens - <u>begin:</u> <ul style="list-style-type: none"> - inval van Duitsland in Polen - <u>verloop:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Blitzkrieg, Groot-Brittannië houdt stand, aanval op de Sovjetunie, oorlog in Azië: Pearl Harbor, keerpunt: slag bij Stalingrad, D-Day - de Tweede Wereldoorlog gekenmerkt door: <ul style="list-style-type: none"> - 'moderne' wapens en soort oorlogvoering/ totale oorlog/ veel slachtoffers/ bombardementen op steden - <u>afloop:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Duitse overgave (mei 1945), Japanse overgave na atoombommen op Hiroshima en Nagasaki (aug. 1945)/ einde Tweede Wereldoorlog/ ontdekking vernietigingskampen/ massamoorden/ Holocaust - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Churchill, Roosevelt - As-mogendheden: <ul style="list-style-type: none"> - Duitsland, Italië en Japan - Geallieerden: <ul style="list-style-type: none"> - Groot-Brittannië, Sovjetunie (vanaf 1941), Verenigde Staten (vanaf 1941) - mobilisatie/ Duitse inval (10 mei 1940) en bezetting/ Nederlandse regering en koningshuis in ballingschap/ NSB/ Jodenvervolgning/ Februaristaking/ deportaties (via doorgangskamp Westerbork naar vernietigingskampen zoals Auschwitz)/ landverraders/ razzia's/ onderduiken/ persoonsbewijzen/ overleven in bezettingstijd/ distributiesysteem met bonkaarten/ hongerwinter/ bevrijding (5 mei 1945) - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Anne Frank, koningin Wilhelmina - jaarlijkse herdenkingen: <ul style="list-style-type: none"> - 4 mei dodenherdenking, 5 mei Dag van de Vrijheid

<p><u>5 Europa en de wereld (1945-1989)</u></p> <p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - de nieuwe machtsverhoudingen tussen de Verenigde Staten (het Westen) en de Sovjetunie (het Oostblok) herkennen - de volgende personen herkennen en noemen - enkele gebeurtenissen uit de Koude Oorlog en het einde van de Koude Oorlog in relatie tot wapenwedloop en hervormingspolitiek herkennen - de volgende personen herkennen en noemen - de Europese en internationale samenwerking herkennen - de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen 	<p><u>5 Europa en de wereld (1945-1989)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Koude Oorlog/ invloedssferen/ IJzeren Gordijn/ blokkade Berlijn/ oprichting NAVO en Warschaupact/ kernwapens als afschrikking - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Kennedy, Stalin en Chroesjtsjov - bouw Berlijnse Muur/ Cubacrisis/ bewapeningswedloop - val van de Berlijnse Muur/ ineenstorting Oostblok - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Reagan en Gorbatsjov - Verenigde Naties - EGKS/ (E)EG - economische veranderingen: <ul style="list-style-type: none"> - Marshallplan/ economische groei en welvaartsstijging/ consumptiemaatschappij/ opbouw verzorgingsstaat/ - sociaal-culturele veranderingen en toenemende pluriformiteit vanaf de jaren zestig: <ul style="list-style-type: none"> - gastarbeid(ers)/ jongerencultuur - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Drees, koningin Juliana
<p><u>6 Een nieuwe wereldorde (vanaf 1990)</u></p> <p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - de gevolgen van het einde van de Koude Oorlog en de daardoor gewijzigde machtsverhoudingen herkennen - de voortgaande samenwerking en uitbreiding van de EU herkennen - de kenmerkende gebeurtenissen, persoon en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen 	<p><u>6 Een nieuwe wereldorde (vanaf 1990)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - einde communistisch Oost-Europa/ einde Sovjetunie/ ontstaan van nieuwe staten/ Duitse eenwording - Verenigde Staten enige supermacht - uitbreiding en veranderde rol van de NAVO (bestrijding terrorisme, samenwerking met voormalige tegenstanders uit Oost-Europa) - terrorisme/ 11 september 2001 - Europees Parlement/ vorming EU/ invoering van de euro - economische groei in jaren negentig/ de verzorgingsstaat ter discussie - de Nederlandse rechtsstaat/ individualisering - persoon: <ul style="list-style-type: none"> - koningin Beatrix

Voorbeeldvragen bij het Historisch Overzicht vanaf 1900 (BB)

Examen VMBO-BB

2007

syllabus geschiedenis en staatsinrichting cse

Inleiding

Drie momenten uit de geschiedenis van het Nederlandse voetbalelftal:

bron 1

bron 2

bron 3

Gebruik bron 1, 2 en 3.

- 1p 1 De bronnen laten het Nederlands voetbalelftal op drie verschillende momenten vanaf het jaar 1900 zien.
→ Zet de bronnen in de juiste tijdvolgorde, van vroeger naar later. Schrijf alleen de nummers van de bronnen op.

Doe het zo:

Eerst ..., daarna, ... en ten slotte ... (vul de nummers in).

maximumscore 1

Eerst 3, daarna 1, en ten slotte 2.

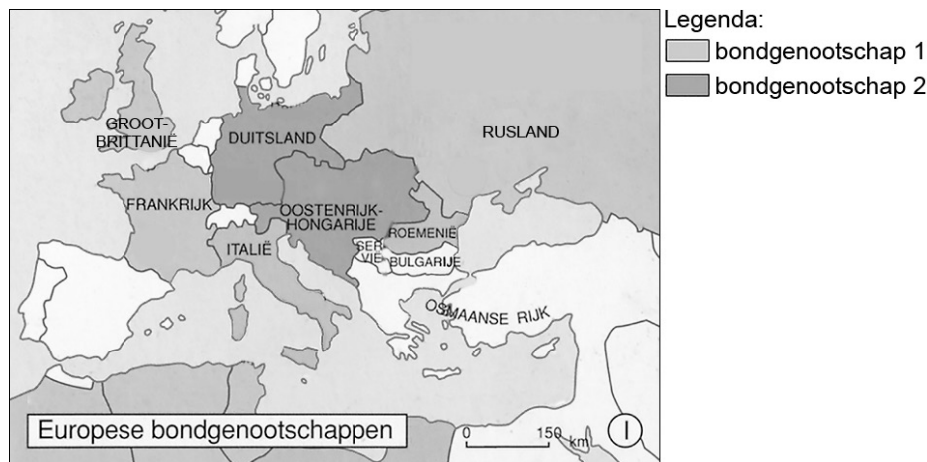
Opmerking

Er is maar één juiste tijdvolgorde.

De Eerste Wereldoorlog

bron

Een kaart van landen in Europa die elkaar steun beloofden in tijd van oorlog.

Gebruik de bron.

- 1p 2 Op de kaart zijn de beide bondgenootschappen te zien die in de Eerste Wereldoorlog tegenover elkaar hebben gestaan. In de legenda zijn de namen van de bondgenootschappen weggelaten.
→ Welk blokje van de legenda geeft het bondgenootschap van de geallieerden aan? Schrijf alleen het nummer op.

maximumscore 1

nummer 1

Enkele foto's van gebeurtenissen uit de Eerste en de Tweede Wereldoorlog in Nederland.

bron 1

Koningin Wilhelmina keert terug naar Nederland.

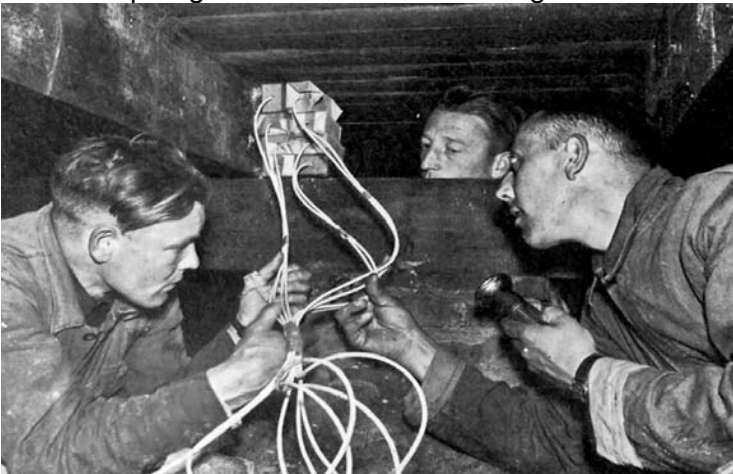
bron 2

De opvang van Belgische vluchtelingen in het neutrale Nederland.

bron 3

Een knokploeg bereidt een bomaanslag voor in de strijd tegen de Duitse overheersing.

Gebruik bron 1, 2 en 3.

- 1p 3 → Welke bron gaat over de tijd van de Eerste Wereldoorlog in Nederland? Schrijf alleen het nummer op.

maximumscore 1

bron 2

De Tweede Wereldoorlog

---

bron

De stad Nijmegen gebombardeerd.

Gebruik de bron.

- 1p 4 Verklaar met behulp van de bron waarom er tijdens de Tweede Wereldoorlog meer slachtoffers onder de burgerbevolking zijn gevallen dan tijdens de Eerste Wereldoorlog.

maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog veel steden gebombardeerd werden.

Europa en de wereld

3p 5 Zes namen van leiders van de Sovjetunie en de Verenigde Staten:

- Chroesjtsjov
- Gorbatsjov
- Kennedy
- Reagan
- Roosevelt
- Stalin

→ Geef aan of de leiders bij de Sovjetunie hoorden of bij de Verenigde Staten.

Doe het zo:

Nummer 1 hoort bij ... (vul in: Sovjetunie of Verenigde Staten).

(enz. tot en met nummer 6)

maximumscore 3

Nummer 1 (Chroesjtsjov) hoort bij Sovjetunie.

Nummer 2 (Gorbatsjov) hoort bij Sovjetunie.

Nummer 3 (Kennedy) hoort bij Verenigde Staten.

Nummer 4 (Reagan) hoort bij Verenigde Staten.

Nummer 5 (Roosevelt) hoort bij Verenigde Staten.

Nummer 6 (Stalin) hoort bij Sovjetunie.

Indien zes antwoorden juist	3
Indien vier of vijf antwoorden juist	2
Indien twee of drie antwoorden juist	1
Indien geen of één antwoord juist	0

Bronvermeldingen

Inleiding

vraag 1: bron 1: http://www.voetbalstats.nl/nedxi/historie_1931-1955.html.

bron 2: Aanvalluh! Officieel orgaan van de supportersclub Oranje, 1 maart 2006, pag. 10.

bron 3: Onze lage landen, De bewoners vanaf de ijstijd tot heden, Weert 1982, pag. 246.

De Eerste Wereldoorlog

vraag 2: bron: naar X. Adams, Historische Atlas, Baarn 1997, pag 51.

vraag 3: bron 1: J. van der Lans en H. Vuijsje, Lage Landen, Hoge Sprongen, Nederland in beweging 1898 - 1998, Wormer 1998, pag 12.

bron 2: Onze lage landen, De bewoners vanaf de ijstijd tot heden, Weert 1982, pag. 259.

bron 3: De Tweede Wereldoorlog, Verraad en Verzet, Rotterdam, z.j., pag. 69.

De Tweede Wereldoorlog

vraag 4: bron: R. Kok ed., Documentaire Nederland en de Tweede Wereldoorlog, deel 26: Luchtoorlog en slachtoffers, Zwolle 1991, pag. 618.

2. Syllabus Geschiedenis en staatsinrichting KB

2a. Verdeling examinering CE/SE

Tabel:

Verdeling van de examenstof geschiedenis en staatsinrichting KB over centraal examen en schoolexamen

Exameneenheden		K	CE	moet op SE	mag op SE
GS/K/1	Oriëntatie op leren en werken	X		K	
GS/K/2	Basisvaardigheden	X		K	
GS/K/3	Leervaardigheden in het vak geschiedenis en staatsinrichting	X	K	K	
GS/K/4	De koloniale relatie Indonesië - Nederland	X		(K*)	(K*)
GS/K/5	Staatsinrichting van Nederland	X	K		K
GS/K/6	De industriële samenleving in Nederland	X		(K*)	(K*)
GS/K/7	Sociale zekerheid en verzorgingsstaat in Nederland	X		(K*)	(K*)
GS/K/8	Cultureel - mentale ontwikkelingen in Nederland na 1945	X		(K*)	(K*)
GS/K/9	De Koude Oorlog	X		(K*)	(K*)
GS/K/10	Historisch overzicht vanaf 1900	X	K		K

* NB: Het schoolexamen bestaat tenminste uit **3** kerndelen naar keuze van de school, te maken uit: GS/K/4, GS/K/6, GS/K/7, GS/K/8, en GS/K/9

2b. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE

GS/K/3 Leervaardigheden in het vak geschiedenis en staatsinrichting

omschrijvingen:	specificaties:
<p>De kandidaat beheerst een aantal strategische vaardigheden die bijdragen tot de ontwikkeling van het eigen leervermogen.</p> <p>De kandidaat kan</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 verschillende typen historische vragen herkennen en zo zelfstandig mogelijk formuleren 2 bij gegeven of zelf geformuleerde historische vragen informatie verwerven 3 verworven of aangereikte informatie verwerken	<ol style="list-style-type: none"> 1 in dat verband kan hij/ zij onderscheid maken in beschrijvende, verklarende en waarderende vragen 2<ul style="list-style-type: none"> - bepalen welke (soort) historische informatie nodig is - geschikte informatiebronnen inventariseren - bronnen en bronfragmenten selecteren, lettend op bruikbaarheid, betrouwbaarheid en representativiteit - gebruikmaken van verschillende typen historisch bronnenmateriaal, mondeling, schriftelijk, audiovisueel 3<ul style="list-style-type: none"> - gegevens ordenen en zo nodig bewerken - gegevens beoordelen op bruikbaarheid, betrouwbaarheid en representativiteit - gegevens analyseren en een eigen standpunt weergeven en toelichten

<p>4 principes en procedures die kenmerkend zijn voor de benaderingswijzen van het vak geschiedenis en staatsinrichting toepassen</p>	<p>4 - ordening aanbrengen in historische gebeurtenissen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - verschijnselen, ontwikkelingen en personen, historische gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen plaatsen in historische perioden en in maatschappijtypen - verschijnselen uit verschillende perioden en samenlevingen vergelijken - in historische processen aspecten van continuïteit en verandering herkennen - veranderingen onderscheiden naar de snelheid waarmee deze plaatsvinden, van schoksgewijs tot geleidelijk <p>- op basis van gegeven werkmateriaal verklaringen geven voor historische gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de aanleiding herkennen als de meest directe oorzaak - herkennen hoe oorzaken van verschillende aard historische processen beïnvloeden - directe en indirecte oorzaken onderscheiden - onderscheid maken tussen oorzaken van meer en minder belang - gevolgen die op korte termijn spelen, onderscheiden van gevolgen op lange termijn <p>- zich op basis van historische gegevens een beeld vormen van historische gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rekening houdend met de standplaatsgebondenheid van de bronnen - rekening houdend met de eigen standplaatsgebondenheid - vaststellen waardoor de standplaatsgebondenheid bepaald werd/ wordt <p>- een eigen standpunt over historische gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen weergeven en toelichten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zich verplaatsen in opvattingen, waarden en motieven van mensen in het verleden, er rekening mee houdend dat zij niet over dezelfde kennis konden beschikken als wij nu - opvattingen, waarden en motieven, waardoor mensen in het verleden werden geleid, vergelijken met die van zichzelf en tijdgenoten
---	---

GS/K/5 Staatsinrichting van Nederland

De kandidaat kan

- 1 veranderingen herkennen/ beschrijven die in 1848 werden doorgevoerd in het kiesrecht door de liberalen o.l.v. Thorbecke:
  - in enkele grondrechten:
    - recht van vereniging en vergadering/ vrijheid van onderwijs
  - in de bevoegdheden van staatshoofd, regering:
    - grondwet/ constitutie
    - monarchie versus republiek
    - beperking macht koning/ uitbreiding macht volk (burgerij)
    - ministeriële verantwoordelijkheid/ onschendbaarheid van de koning
  - in de bevoegdheden van parlement/ volksvertegenwoordiging/ Staten Generaal/ Eerste en Tweede Kamer:
    - democratie
    - rechtstreekse verkiezing Tweede Kamer/ censuskiesrecht
    - controlerende en wetgevende bevoegdheden parlement/ recht van amendement, budget, enquête, initiatief en interpellatie/ verschil Eerste en Tweede Kamer
    - parlementaire democratie
  - de belangrijkste stappen herkennen/ beschrijven van wetsvoorstel tot wet:
    - minister, voorstel, Tweede Kamer met rechten, Eerste Kamer met rechten, handtekeningen
    - die veranderingen verklaren met verwijzing naar de opvattingen van de liberalen in Nederland en naar de internationale situatie:
      - revoluties in andere Europese landen
- 2 politieke organisaties van liberalen, socialisten, confessionelen en feministen aan het eind van de 19e eeuw en het begin van de 20e eeuw en enkele van hun voormannen/ -vrouwen herkennen en herkennen/ uitleggen wat deze hebben bijgedragen aan de democratisering van het politieke bestel in Nederland:
  - liberalen/ Liberale Unie/ hogere burgerij/ rol in grondwetsherziening 1848/ liberale grondrechten
  - protestanten/ Anti-Revolutionaire Partij/ ARP/ A. Kuyper/ kleine luyden/ christelijk denken in wetgeving
  - socialisten/ sociaal-democraten/ Sociaal Democratische Arbeiders Partij/ SDAP/ P.J. Troelstra/ arbeiders/ socialistische maatschappij/ verbetering sociaal-economische positie arbeiders
  - rooms-katholieken/ Rooms-Katholieke Staatspartij/ RKSP/ H. Schaepman/ emancipatie
  - feministen/ Vereniging voor Vrouwenkiesrecht/ Aletta Jacobs/ Wilhelmina Drucker/ Vrije Vrouwenvereniging/ Eerste Feministische Golf
- 3 uitleggen waarom bepaalde groepen in de samenleving aan het eind van de 19e eeuw zich tot liberalisme, socialisme, christelijk politiek denken dan wel feminisme aangetrokken voelden
- 4 beschrijven hoe de toenemende politieke en maatschappelijke participatie van burgerij, protestanten, rooms-katholieken, arbeiders en vrouwen in de tweede helft van de 19e eeuw leidde tot bewustwording van eigen identiteit en tot (verdere) emancipatie van deze groepen:
  - streven naar uitbreiding van kiesrecht/ algemeen kiesrecht/ actief en passief kiesrecht/ van districtenstelsel naar evenredige vertegenwoordiging/ kiesdeler
  - financiële gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs/schoolstrijd/ Pacificatie van 1917
  - ontstaan verzuiling in partijen/ media/ onderwijs/ verenigingsleven/ vakbonden
- 5
  - gelijkstelling van burgers voor de wet, onafhankelijke rechtspraak:
    - Wetboek van Strafrecht/ rechtsgang strafzaak
  - gebondenheid van rechters en bestuurders aan de wet en bescherming van de burger tegen onrechtmatig handelen van de overheid herkennen als kenmerken van de Nederlandse rechtsstaat:
    - rechtsbijstand/ Nationale Ombudsman

- 6 enkele grondrechten noemen, die in de loop van de 19e en 20e eeuw in de grondwet zijn opgenomen en daarbij onderscheid maken tussen klassieke en sociale grondrechten. Daarbij kunnen aangeven dat bepaalde grondrechten met elkaar op gespannen voet kunnen staan:
- klassieke grondrechten (bescherming tegen de overheid):
    - recht op gelijke behandeling/ kiesrecht/ vrijheid van meningsuiting/ vrijheid van godsdienst/ vrijheid van vereniging, vergadering en betoging/ vrijheid van onderwijs/ vrijheid van drukpers/ recht van petitie
  - sociale grondrechten (bescherming door de overheid):
    - recht op bestaanszekerheid/ recht op onderwijs/ recht op gezondheidszorg/ recht op woongelegenheid/ recht op bewoonbaarheid van het land/ recht op werk/ recht op rechtsbijstand
  - nieuw recht:
    - referendum

GS/K/10 Historisch Overzicht vanaf 1900

<p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - elementen uit het dagelijkse leven in Nederland (inclusief wonen en werken, cultureel erfgoed en tijdbeeld) uit de 6 perioden van het historisch overzicht herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen - voor alle 6 perioden de staatkundige kaart als behorend tot deze perioden herkennen en daarvoor een verklaring geven 	<ul style="list-style-type: none"> - ontwikkelingen/ uitvindingen op het gebied van infrastructuur, techniek, communicatiemiddelen, vervoer e.d. - volkscultuur (kleding, uiterlijk, muziek, taalgebruik, feesten, rituelen, sport, film/ fotografie e.d.) - monumenten/ 'tastbare' herinneringen/ industrieel erfgoed - archieven, musea en bibliotheken - gebouwde omgeving en landschap - staatkundige kaarten
<p>Startpunt 1900:</p> <p>Rond 1900 was er in Europa sprake van een sterke industrialisatie. Veel Europese landen voerden een imperialistische politiek: voor de groeiende industrie moesten grondstoffen en afzetgebieden gevonden worden. Daarnaast begonnen verschillende groepen in de samenleving zich te organiseren. Zij voelden zich achtergesteld en kwamen op voor hun belangen.</p> <p><u>1 Nederland (1900-1914)</u></p> <p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen 	<p><u>1 Nederland (1900-1914)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - verzuiling: <ul style="list-style-type: none"> - rooms-katholieken en protestanten (confessionelen)/ socialisten (sociaal-democraten) liberalen - emancipatie van arbeiders (vakbonden) en vrouwen (de Eerste Feministische Golf) - Pacificatie: <ul style="list-style-type: none"> - algemeen kiesrecht (actief en passief kiesrecht)/ schoolstrijd - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Aletta Jacobs, P.J. Troelstra, A. Kuyper

<u>2 De Eerste Wereldoorlog (1914-1918)</u>	<u>2 De Eerste Wereldoorlog (1914-1918)</u>
<p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - de oorzaken, aanleiding, verloop en afloop van de Eerste Wereldoorlog herkennen en beschrijven - de bondgenootschappen van Centralen en Geallieerden herkennen, noemen en beschrijven - de kenmerkende gebeurtenissen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen 	<ul style="list-style-type: none"> - <u>oorzaken</u>: <ul style="list-style-type: none"> - militarisme, nationalisme, kolonialisme, industrialisatie, moderne (wapen)technieken, bondgenootschappen, vijandbeelden - <u>aanleiding</u>: <ul style="list-style-type: none"> - moord op kroonprins Frans Ferdinand van Oostenrijk-Hongarije in Sarajevo - <u>verloop</u>: <ul style="list-style-type: none"> - aanvankelijk enthousiasme/ vrijwilligers/ aanvalsplan Duitsland/ loopgravenoorlog in Noord-Frankrijk en België - de Eerste Wereldoorlog gekenmerkt door: <ul style="list-style-type: none"> - 'moderne' wapens en soort oorlogvoering/ omvang en massaliteit/ veel slachtoffers (vooral soldaten)/ propaganda/ censuur/ totale oorlog/ gevolgen voor het dagelijks leven - <u>afloop</u>: <ul style="list-style-type: none"> - wapenstilstand, vrede - Centralen: <ul style="list-style-type: none"> - Duitsland en Oostenrijk-Hongarije - Geallieerden: <ul style="list-style-type: none"> - Frankrijk, Groot-Brittannië, Rusland (tot 1917: uitbreken Russische communistische Revolutie) en de Verenigde Staten (vanaf 1917) - neutraliteit/ mobilisatie - handelsbelemmeringen/ schaarste aan goederen/ distributiesysteem met bonkaarten - opvang Belgische vluchtelingen

<p><u>3 Het Interbellum / herstel en crisis (1918-1939)</u></p> <p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - enkele bepalingen van de Vrede van Versailles herkennen en noemen - de gevolgen van de economische crisis voor het vertrouwen in de democratie in Europa en in het bijzonder voor Duitsland herkennen en beschrijven - de belangrijkste ontwikkelingen in Duitsland vanaf de Eerste Wereldoorlog en de opkomst van het nationaal-socialisme, als voorbeeld van extreemrechtse dictatuur, herkennen en beschrijven - de volgende persoon herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen - de kenmerkende gebeurtenissen, persoon en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen 	<p><u>3 Het Interbellum/ herstel en crisis (1918-1939)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - strafbepalingen voor Duitsland: <ul style="list-style-type: none"> - herstelbetalingen, gebiedsafstand, demilitarisatie - ontstaan van de Volkenbond - parlementaire democratie/ Republiek van Weimar - 1929: <ul style="list-style-type: none"> - beurskrach op Wallstreet/ wereldwijde economische crisis/ Duitsland extra zwaar getroffen - kenmerken van nationaal-socialisme in relatie tot het fascisme in Italië*/ NSDAP/ dictatuur - machtsovername (1933)/ afschaffing parlementaire democratie/ terreur/ gelijkschakeling/ totalitair/ indoctrinatie/ Lebensraum/ herbewapening/ gebruik maken van bestaand antisemitisme/ rassenleer/ rassenwetten/ discriminerende maatregelen/ vervolging van 'niet-arische' bevolkingsgroepen en van politieke tegenstanders/ concentratiekampen - persoon: <ul style="list-style-type: none"> - Hitler (Führer) - crisistijd/ werkloosheid/ opkomst NSB/ stempelen/ werkverschaffingsprojecten/ gevolg van de economische crisis voor de democratie/ aanpassingspolitiek/ handhaving neutraliteit - persoon: <ul style="list-style-type: none"> - Colijn <p>* De belangrijkste ontwikkelingen in Italië vanaf de Eerste Wereldoorlog hoeven niet gekend te worden.</p>
---	---

4 De Tweede Wereldoorlog (1939-1945)	4 De Tweede Wereldoorlog (1939-1945)
<p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - de oorzaken, begin, verloop en afloop van de Tweede Wereldoorlog herkennen, noemen en beschrijven - de volgende personen herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen - de bondgenootschappen van As-mogendheden en Geallieerden herkennen, noemen en beschrijven - de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen 	<ul style="list-style-type: none"> - <u>oorzaken</u>: <ul style="list-style-type: none"> - onvrede over armoede, werkloosheid en de bepalingen van het Verdrag van Versailles (wens tot revanche, meer grondgebied, herbewapening) versterken in Duitsland nationalistische gevoelens - <u>begin</u>: <ul style="list-style-type: none"> - inval van Duitsland in Polen - <u>verloop</u>: <ul style="list-style-type: none"> - Blitzkrieg, Groot-Brittannië houdt stand, aanval op de Sovjetunie, oorlog in Azië: Pearl Harbor, keerpunt: slag bij Stalingrad, D-Day/ tweefrontenoorlog - de Tweede Wereldoorlog gekenmerkt door: <ul style="list-style-type: none"> - 'moderne' wapens en soort oorlogvoering/ totale oorlog/ veel slachtoffers (veel meer burgerslachtoffers dan in Eerste Wereldoorlog)/ bombardementen op steden/ propaganda/ censuur - <u>afloop</u>: <ul style="list-style-type: none"> - Duitse overgave (mei 1945), Japanse overgave na atoombommen op Hiroshima en Nagasaki (aug. 1945)/ einde Tweede Wereldoorlog/ ontdekking vernietigingskampen/ massamoorden/ Holocaust - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Churchill, Roosevelt - As-mogendheden: <ul style="list-style-type: none"> - Duitsland, Italië en Japan - Geallieerden: <ul style="list-style-type: none"> - Groot-Brittannië, Sovjetunie (vanaf 1941), Verenigde Staten (vanaf 1941) - mobilisatie/ Duitse inval (10 mei 1940) en bezetting/ Nederlandse regering en koningshuis in ballingschap/ gelijkschakeling/ NSB/ Jodenvervolging/ Februaristaking/ deportaties (via doorgangskamp Westerbork naar vernietigingskampen zoals Auschwitz)/ collaboratie, aanpassing en verzet/ 'goed en fout'/ landverraders/ censuur/ razzia's/ onderduiken/ persoonsbewijzen/ overleven in bezettingstijd/ distributiesysteem met bonkaarten/ hongerwinter/ bevrijding (5 mei 1945) - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Anne Frank, koningin Wilhelmina - jaarlijkse herdenkingen: <ul style="list-style-type: none"> - 4 mei dodenherdenking, 5 mei Dag van de Vrijheid

<u>5 Europa en de wereld (1945-1989)</u>	<u>5 Europa en de wereld (1945-1989)</u>
<p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - de nieuwe machtsverhoudingen als gevolg van de Tweede Wereldoorlog herkennen en beschrijven - de nieuwe machtsverhoudingen tussen de Verenigde Staten (het Westen) en de Sovjetunie (het Oostblok) herkennen en beschrijven - de volgende personen herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen - enkele gebeurtenissen uit de Koude Oorlog en het einde van de Koude Oorlog in relatie tot wapenwedloop en hervormingspolitiek herkennen en beschrijven - de volgende personen herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen - de Europese en internationale samenwerking herkennen en beschrijven - de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen 	<ul style="list-style-type: none"> - Europese mogendheden verzwakt/ dekolonisatie - Koude Oorlog/ invloedssferen/ IJzeren Gordijn/ containment/ blokkade Berlijn/ oprichting NAVO en Warschaupact/ ideologische tegenstelling tussen enerzijds kapitalisme en democratie, anderzijds communisme en dictatuur/ kernwapens als afschrikking - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Kennedy, Stalin en Chroesjtsjov - bouw Berlijnse Muur/ Cubacrisis/ bewapeningswedloop - glasnost/ val van de Berlijnse Muur/ ineensorting Oostblok - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Reagan en Gorbatsjov - Verenigde Naties/ Veiligheidsraad (samenstelling, vetorecht) - EGKS / (E)EG - economische veranderingen: <ul style="list-style-type: none"> - Marshallplan/ economische groei en welvaartsstijging/ consumptiemaatschappij/ opbouw verzorgingsstaat/ oliecrisis/ werkloosheid in jaren tachtig - sociaal-culturele veranderingen en toenemende pluriformiteit vanaf de jaren zestig: <ul style="list-style-type: none"> - amerikanisering/ gastarbeid(ers)/ migranten (uit voormalige Nederlandse koloniën)/ jongerencultuur/ ontzuiling/ Tweede Feministische Golf/ kritiek op gezagsdragers - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Drees, koningin Juliana

<u>6 Een nieuwe wereldorde (vanaf 1990)</u>	<u>6 Een nieuwe wereldorde (vanaf 1990)</u>
<p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - de gevolgen van het einde van de Koude Oorlog en de daardoor gewijzigde machtsverhoudingen herkennen en beschrijven - de voortgaande samenwerking en uitbreiding van de EU herkennen en de gevolgen van de globalisering herkennen en beschrijven - de kenmerkende gebeurtenissen, persoon en ontwikkelingen in Nederland in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen 	<ul style="list-style-type: none"> - einde communistisch Oost-Europa/ einde Sovjetunie/ ontstaan van nieuwe staten/ Duitse eenwording - herlevend nationalisme in Europa - Verenigde Staten enige supermacht - uitbreiding en veranderde rol van de NAVO (bestrijding terrorisme, samenwerking met voormalige tegenstanders uit Oost-Europa) - terrorisme/ 11 september 2001 - Europees Parlement, Europese Commissie, Raad van Ministers/ vorming EU/ invoering van de euro/ democratische controle/ verschil in opvatting over de mate van Europese eenwording/ Europese grondwet - op wereldniveau: <ul style="list-style-type: none"> - uitbreiding politieke, sociale en economische verbondenheid/ gevolgen voor dagelijks leven - economische groei in jaren negentig/ poldermodel (overlegeconomie)/ de verzorgingsstaat ter discussie/ bezorgdheid over nationale cultuur (identiteit) - invloed van media(beelden) - de Nederlandse rechtsstaat/ religieuze pluriformiteit/ multiculturele samenleving/ secularisatie/ individualisering - persoon: <ul style="list-style-type: none"> - koningin Beatrix

Voorbeeldvragen bij het Historisch Overzicht vanaf 1900 (KB)

Examen VMBO-KB

2007

syllabus geschiedenis en staatsinrichting cse

Inleiding

Enkele bronnen over de ontwikkeling van de auto als vervoermiddel.

bron 1

bron 2

bron 3

bron 4

Gebruik bron 1, 2, 3 en 4.

1p 6 Zet de bronnen in de juiste tijdvolgorde, van vroeger naar later. Schrijf alleen de nummers van de bronnen op.

Doe het zo:

Eerst ..., dan ..., daarna, ... en ten slotte ... (vul de nummers in).

Maximumscore 1

Eerst 4, dan 1, daarna 2, en ten slotte 3.

Opmerking

Er is maar één juiste tijdvolgorde.

Nederland en Europa

---

bron 5

Affiche van een omroep uit de jaren twintig.

mijn schild ende betrouwen

Ned. Chr. Radio Ver.
de omroep met den bijbel

Gebruik bron 5.

- 1p 7 Nederland was in de jaren twintig een sterk verzuild land. De samenleving was verdeeld in een aantal 'zuilen' die ieder hun eigen organisaties en verenigingen hadden.

Welke zuil herken je in de bron?

- A de liberale zuil
- B de protestantse zuil
- C de socialistische zuil

CV:

B

De Eerste Wereldoorlog

Vier bronnen over de geschiedenis van Nederland:

bron 6

Een verzetsgroep brengt een explosieve lading aan in de strijd tegen de Duitse overheersing.

bron 7

De opvang van Belgische vluchtelingen in het neutrale Nederland.

bron 8

Werklozen in de rij om te stempelen.

bron 9

Koningin Wilhelmina keert terug naar het bevrijde Nederland.

Gebruik bron 6, 7, 8 en 9.

- 1p 8 Welke bron gaat over de periode van de Eerste Wereldoorlog?
Schrijf alleen het nummer van de bron op.

maximumscore 1

bron 7

Het interbellum

Bron 10

'De Führer behoudt zich het recht voor het programma willekeurig te wijzigen.'

Gebruik bron 10.

1p 9 De tekenaar probeert iets duidelijk te maken over de houding van Hitler tot enkele andere Europese leiders.

→ Wat probeert de tekenaar met deze spotprent duidelijk te maken?

maximumscore 1

Voorbeeld van een juist antwoord is (een van de volgende):

. dat de tekenaar duidelijk maakt dat Hitler (al in 1936) bepaalde wat er in Europa moest gebeuren;

. dat de andere Europese landen (Frankrijk, Engeland en Italië) Hitler zijn gang lieten gaan / te weinig deden om Hitler te stoppen.

De Tweede Wereldoorlog

Bron 11

Een waarschuwing tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Gebruik bron 11.

- 1p 10 Verklar met behulp van de bron waarom er tijdens de Tweede Wereldoorlog meer slachtoffers onder de burgerbevolking zijn gevallen dan tijdens de Eerste Wereldoorlog.

maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog veel steden gebombardeerd werden.

- 1p 11 In welke periode vond de Blokkade van Berlijn plaats?
- A tussen 1935-1945
  - B tussen 1945-1955
  - C tussen 1955-1965
  - D tussen 1965-1975

CV:

B

Bron 12

Een krantenbericht van 19 juni 1942.

Gebruik bron 12.

- 1p 12 Waarom wordt er in de krant over **ex**-koningin Wilhemina gesproken?
- A Omdat zij door de Duitsers gevangen was genomen.
  - B Omdat zij in Londen geen koningin genoemd mocht worden.
  - C Omdat zij niet meer erkend werd als koningin door de nazi's.
  - D Omdat zij was afgetreden als koningin van Nederland.

CV:

C

Europa en de wereld

2p 13 Hieronder staan tien landen in Europa:

- Albanië
- België
- Frankrijk
- Italië
- Luxemburg
- Nederland
- Oost-Duitsland
- Turkije
- West-Duitsland
- Zwitserland

→ Welke **zes** landen werkten samen in de EGKS? Schrijf alleen de nummers op.

maximumscore 2

2, 3, 4, 5, 6 en 9

Indien zes antwoorden juist	2
Indien vier of vijf antwoorden juist	1
Indien geen, een, twee of drie antwoorden juist	0

- 1p **14** Waarom wilde Gorbatsjov een einde maken aan de wapenwedloop?
- A** Omdat de Koude Oorlog was afgelopen doordat de westerse landen communistisch waren geworden.
  - B** Omdat de wapenwedloop een te zware last was voor de zwakke economie van de Sovjetunie.
  - C** Omdat er te weinig grondstoffen waren voor het produceren van kernwapens en andere wapens.

CV:

B

- 1p **15** Welke oorzaak voor de val van de Berlijnse Muur is juist?
- A** De betonblokken van de Muur waren verrot.
  - B** De bewakers van de Muur weigerden te schieten.
  - C** De West-Duitse grenswachten mochten niemand meer tegenhouden.
  - D** Het aantal mensen dat uit de DDR vluchtte was te groot.

CV:

D

Dwarsdoorsnede

- 2p **16** enkele gebeurtenissen:
de Russische Revolutie
oprichting van de NAVO
uitvinding van de atoombom in de Verenigde Staten
enkele gevolgen:
a de oprichting van het Warschaupact
b het begin van een jarenlange wedloop in kernwapens
c westers wantrouwen ten opzichte van de Sovjetunie
→ Welk gevolg hoort bij welke gebeurtenis? **Let op!** Elke gebeurtenis en elk gevolg mag maar één keer gebruikt worden.
Doe het zo:
Bij gebeurtenis 1 hoort gevolg ... (vul een letter in)
(enz. tot en met gebeurtenis 3)

maximumscore 2

- Bij gebeurtenis 1 hoort bij gevolg c.
Bij gebeurtenis 2 hoort bij gevolg a.
Bij gebeurtenis 3 hoort bij gevolg b.

Indien drie antwoorden juist	2
Indien twee antwoorden juist	1
Indien geen of één antwoord juist	0

Bronvermeldingen

- bron 1: W. van Stuijvenberg, 5000 jaar dagelijks leven, Wereldoorlog en crisistijd, Amsterdam 1976, pag. 36.
- bron 2: W. van Stuijvenberg, 5000 jaar dagelijks leven, Wereldoorlog en crisistijd, Amsterdam 1976, pag. 45.
- bron 3: W. van Stuijvenberg, 5000 jaar dagelijks leven, Wereldoorlog en crisistijd, Amsterdam 1976, pag. 42.
- bron 4: W. van Stuijvenberg, 5000 jaar dagelijks leven, Wereldoorlog en crisistijd, Amsterdam 1976, pag. 28.
- bron 5: J. van der Lans en H. Vuijsje, Lage landen, Hoge sprongen, Nederland in beweging 1898-1998, Wormer 1998, pag. 93.
- bron 6: De Tweede Wereldoorlog, Verraad en Verzet, Rotterdam, z.j., pag. 69.
- bron 7: Onze lage landen, De bewoners vanaf de ijstijd tot heden, Weert 1982, pag. 259.
- bron 8: H. Diederiks e.a., Van agrarische samenleving naar verzorgingsstaat, De modernisering van Europa sinds de 15de eeuw, Groningen 1997, pag. 276.
- bron 9: J. van der Lans en H. Vuijsje, Lage landen, Hoge sprongen, Nederland in Beweging 1898-1998, Wormer 1998, pag. 12.
- bron 10: naar: De Stentor, zaterdag 11 februari 2006-09-08
- bron 11: R. Kok ed., Documentaire Nederland en de Tweede Wereldoorlog, deel 26: Luchtoorlog en slachtoffers, Zwolle 1991, pag. 628.
- bron 12: R. Kok ed., Documentaire Nederland en de Tweede Wereldoorlog, deel 10: Oranje en regering in ballingschap, Zwolle 1990, pag. 228.

3. Syllabus Geschiedenis en staatsinrichting GT

3a. Verdeling examinering CE/SE

Tabel:

Verdeling van de examenstof geschiedenis en staatsinrichting GT over centraal examen en schoolexamen

Exameneenheden		GT	CE	moet op SE	mag op SE
GS/K/1	Oriëntatie op leren en werken	X		GT	
GS/K/2	Basisvaardigheden	X		GT	
GS/K/3	Leervaardigheden in het vak geschiedenis en staatsinrichting	X	GT	GT	
GS/K/4	De koloniale relatie Indonesië - Nederland	X		(GT)*	(GT)*
GS/K/5	Staatsinrichting van Nederland	X	GT		GT
GS/K/6	De industriële samenleving in Nederland	X		(GT)*	(GT)*
GS/K/7	Sociale zekerheid en verzorgingsstaat in Nederland	X		(GT)*	(GT)*
GS/K/8	Cultureel - mentale ontwikkelingen in Nederland na 1945	X		(GT)*	(GT)*
GS/K/9	De Koude Oorlog	X		(GT)*	(GT)*
GS/K/10	Historisch overzicht vanaf 1900	X	GT		GT
GS/V/1	Het Indonesisch - Nederlands conflict 1945 - 1949	X			GT
GS/V/2	Nederland en Europa	X			GT
GS/V/3	De verhouding mens - milieu	X			GT
GS/V/4	Ontwikkeling van de gezondheidszorg in Nederland	X			GT
GS/V/5	Verzuiling en ontzuiling in Nederland	X			GT
GS/V/6	Nederland en de Verenigde Staten na de Tweede Wereldoorlog	X			GT
GS/V/7	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie	X		GT	
GS/V/8	Vaardigheden in samenhang	X	GT		GT
GS/V/9	Verrijksdeel bij historisch overzicht vanaf 1900	X	GT		GT

* NB: Het schoolexamen bestaat tenminste uit **3** kerndelen naar keuze van de school, te maken uit: GS/K/4, GS/K/6, GS/K/7, GS/K/8, en GS/K/9

3b. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE

GS/K/3 Leervaardigheden in het vak geschiedenis en staatsinrichting

omschrijvingen:	specificaties:
<p>De kandidaat beheerst een aantal strategische vaardigheden die bijdragen tot de ontwikkeling van het eigen leervermogen.</p> <p>De kandidaat kan</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 verschillende typen historische vragen herkennen en zo zelfstandig mogelijk formuleren 2 bij gegeven of zelf geformuleerde historische vragen informatie verwerven 3 verworven of aangereikte informatie verwerken	<ol style="list-style-type: none"> 1 in dat verband kan hij/ zij onderscheid maken in beschrijvende, verklarende en waarderende vragen 2 - bepalen welke (soort) historische informatie nodig is - geschikte informatiebronnen inventariseren - bronnen en bronfragmenten selecteren, lettend op bruikbaarheid, betrouwbaarheid en representativiteit - gebruikmaken van verschillende typen historisch bronnenmateriaal, mondeling, schriftelijk, audiovisueel 3 - gegevens ordenen en zo nodig bewerken - gegevens beoordelen op bruikbaarheid, betrouwbaarheid en representativiteit - gegevens analyseren en een eigen standpunt weergeven en toelichten

<p>4 principes en procedures die kenmerkend zijn voor de benaderingswijzen van het vak geschiedenis en staatsinrichting toepassen</p>	<p>4 - ordening aanbrengen in historische gebeurtenissen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - verschijnselen, ontwikkelingen en personen, historische gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen plaatsen in historische perioden en in maatschappijtypen - verschijnselen uit verschillende perioden en samenlevingen vergelijken - in historische processen aspecten van continuïteit en verandering herkennen - veranderingen onderscheiden naar de snelheid waarmee deze plaatsvinden, van schoksgewijs tot geleidelijk - op basis van gegeven werk materiaal verklaringen geven voor historische gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen: <ul style="list-style-type: none"> - de aanleiding herkennen als de meest directe oorzaak - herkennen hoe oorzaken van verschillende aard historische processen beïnvloeden - directe en indirecte oorzaken onderscheiden - onderscheid maken tussen oorzaken van meer en minder belang - gevolgen die op korte termijn spelen, onderscheiden van gevolgen op lange termijn - zich op basis van historische gegevens een beeld vormen van historische gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen: <ul style="list-style-type: none"> - rekening houdend met de standplaatsgebondenheid van de bronnen - rekening houdend met de eigen standplaatsgebondenheid - vaststellen waardoor de standplaatsgebondenheid bepaald werd/ wordt - een eigen standpunt over historische gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen weergeven en toelichten: <ul style="list-style-type: none"> - zich verplaatsen in opvattingen, waarden en motieven van mensen in het verleden, er rekening mee houdend dat zij niet over dezelfde kennis konden beschikken als wij nu - opvattingen, waarden en motieven, waardoor mensen in het verleden werden geleid, vergelijken met die van zichzelf en tijdgenoten
---	---

GS/K/5 Staatsinrichting van Nederland

De kandidaat kan

- 1 veranderingen herkennen/ beschrijven die in 1848 werden doorgevoerd in het kiesrecht door de liberalen o.l.v. Thorbecke:
  - in enkele grondrechten:
    - recht van vereniging en vergadering/ vrijheid van onderwijs
  - in de bevoegdheden van staatshoofd, regering:
    - grondwet/ constitutie
    - monarchie versus republiek
    - beperking macht koning/ uitbreiding macht volk (burgerij)
    - ministeriële verantwoordelijkheid / onschendbaarheid van de koning
  - in de bevoegdheden van parlement/ volksvertegenwoordiging/ Staten Generaal/ Eerste en Tweede Kamer:
    - democratie
    - rechtstreekse verkiezing Tweede Kamer/ censuskiesrecht
    - controlerende en wetgevende bevoegdheden parlement / recht van amendement, budget, enquête, initiatief en interpellatie/ verschil Eerste en Tweede Kamer
    - parlementaire democratie
  - de belangrijkste stappen herkennen/ beschrijven van wetsvoorstel tot wet:
    - minister, voorstel, Tweede Kamer met rechten, Eerste Kamer met rechten, handtekeningen
    - die veranderingen verklaren met verwijzing naar de opvattingen van de liberalen in Nederland en naar de internationale situatie:
      - revoluties in andere Europese landen
- 2 politieke organisaties van liberalen, socialisten, confessionelen en feministen aan het eind van de 19e eeuw en het begin van de 20e eeuw en enkele van hun voormannen/ -vrouwen herkennen en herkennen/ uitleggen wat deze hebben bijgedragen aan de democratisering van het politieke bestel in Nederland:
  - liberalen/ Liberale Unie/ hogere burgerij/ rol in grondwetsherziening 1848/ liberale grondrechten
  - protestanten/ Anti-Revolutionaire Partij/ ARP/ A. Kuyper/ kleine luyden/ christelijk denken in wetgeving
  - socialisten/ sociaal-democraten/ Sociaal Democratische Arbeiders Partij/ SDAP/ P.J. Troelstra/ arbeiders/ socialistische maatschappij/ verbetering sociaal-economische positie arbeiders
  - rooms-katholieken/ Rooms-Katholieke Staatspartij/ RKSP/ H. Schaepman/ emancipatie
  - feministen/ Vereniging voor Vrouwenkiesrecht/ Aletta Jacobs/ Wilhelmina Drucker/ Vrije Vrouwenvereniging/ Eerste Feministische Golf
- 3 uitleggen waarom bepaalde groepen in de samenleving aan het eind van de 19e eeuw zich tot liberalisme, socialisme, christelijk politiek denken dan wel feminisme aangetrokken voelden
- 4 beschrijven hoe de toenemende politieke en maatschappelijke participatie van burgerij, protestanten, rooms-katholieken, arbeiders en vrouwen in de tweede helft van de 19e eeuw leidde tot bewustwording van eigen identiteit en tot (verdere) emancipatie van deze groepen:
  - streven naar uitbreiding van kiesrecht/ algemeen kiesrecht/ actief en passief kiesrecht/ van districtenstelsel naar evenredige vertegenwoordiging/ kiesdeler
  - financiële gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs/ schoolstrijd/ Pacificatie van 1917
  - ontstaan verzuiling in partijen/ media/ onderwijs/ verenigingsleven/ vakbonden
- 5
  - gelijkstelling van burgers voor de wet, onafhankelijke rechtspraak:
    - Wetboek van Strafrecht/ rechtsgang strafzaak
  - gebondenheid van rechters en bestuurders aan de wet en bescherming van de burger tegen onrechtmatig handelen van de overheid herkennen als kenmerken van de Nederlandse rechtsstaat:
    - rechtsbijstand/ Nationale Ombudsman

- 6 enkele grondrechten noemen, die in de loop van de 19e en 20e eeuw in de grondwet zijn opgenomen en daarbij onderscheid maken tussen klassieke en sociale grondrechten. Daarbij kunnen aangeven dat bepaalde grondrechten met elkaar op gespannen voet kunnen staan:
- klassieke grondrechten (bescherming tegen de overheid):
    - recht op gelijke behandeling/ kiesrecht/ vrijheid van meningsuiting/ vrijheid van godsdienst/ vrijheid van vereniging, vergadering en betoging/ vrijheid van onderwijs/ vrijheid van drukpers/ recht van petitie
  - sociale grondrechten (bescherming door de overheid):
    - recht op bestaanszekerheid/ recht op onderwijs/ recht op gezondheidszorg/ recht op woongelegenheid/ recht op bewoonbaarheid van het land/ recht op werk/ recht op rechtsbijstand
  - nieuw recht:
    - referendum

GS/K/10 Historisch Overzicht vanaf 1900

<p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - elementen uit het dagelijkse leven in Nederland (inclusief wonen en werken, cultureel erfgoed en tijdbeeld) uit de 6 perioden van het historisch overzicht herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen - voor alle 6 perioden de staatkundige kaart als behorend tot deze perioden herkennen en daarvoor een verklaring geven 	<ul style="list-style-type: none"> - ontwikkelingen/ uitvindingen op het gebied van infrastructuur, techniek, communicatiemiddelen, vervoer e.d. - volkscultuur (kleding, uiterlijk, muziek, taalgebruik, feesten, rituelen, sport, film/ fotografie e.d.) - monumenten/ 'tastbare' herinneringen/ industrieel erfgoed - archieven, musea en bibliotheken - gebouwde omgeving en landschap - staatkundige kaarten
<p>Startpunt 1900:</p> <p>Rond 1900 was er in Europa sprake van een sterke industrialisatie. Veel Europese landen voerden een imperialistische politiek: voor de groeiende industrie moesten grondstoffen en afzetgebieden gevonden worden. Daarnaast begonnen verschillende groepen in de samenleving zich te organiseren. Zij voelden zich achtergesteld en kwamen op voor hun belangen.</p> <p><u>1 Nederland (1900-1914)</u></p> <p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen 	<p><u>1 Nederland(1900-1914)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - verzuiling: <ul style="list-style-type: none"> - rooms-katholieken en protestanten (confessionelen)/ socialisten (sociaal-democraten) liberalen - emancipatie van arbeiders (vakbonden) en vrouwen (de Eerste Feministische Golf) - Pacificatie: <ul style="list-style-type: none"> - algemeen kiesrecht (actief en passief kiesrecht)/ schoolstrijd - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Aletta Jacobs, P.J. Troelstra, A. Kuyper

2 De Eerste Wereldoorlog (1914-1918)

De kandidaat kan

- de oorzaken, aanleiding, verloop en afloop van de Eerste Wereldoorlog herkennen en beschrijven
- de bondgenootschappen van Centralen en Geallieerden herkennen, noemen en beschrijven
- de kenmerkende gebeurtenissen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen

2 De Eerste Wereldoorlog (1914-1918)

- oorzaken:
  - militarisme, nationalisme, kolonialisme, industrialisatie, moderne (wapen)technieken, bondgenootschappen, vijandbeelden
- aanleiding:
  - moord op kroonprins Frans Ferdinand van Oostenrijk-Hongarije in Sarajevo
- verloop:
  - aanvankelijk enthousiasme/ vrijwilligers/ aanvalsplan Duitsland/ loopgravenoorlog in Noord-Frankrijk en België
  - de Eerste Wereldoorlog gekenmerkt door:
    - 'moderne' wapens en soort oorlogvoering/ omvang en massaliteit/ veel slachtoffers (vooral soldaten)/ propaganda/ censuur/ totale oorlog/ gevolgen voor het dagelijks leven
- afloop:
  - wapenstilstand, vrede
- Centralen:
  - Duitsland en Oostenrijk-Hongarije
- Geallieerden:
  - Frankrijk, Groot-Brittannië, Rusland (tot 1917: uitbreken Russische communistische Revolutie) en de Verenigde Staten (vanaf 1917)
- neutraliteit/ mobilisatie
- handelsbelemmeringen/ schaarste aan goederen/ distributiesysteem met bonkaarten
- opvang Belgische vluchtelingen

3 Het Interbellum/ herstel en crisis (1918-1939)

De kandidaat kan

- enkele bepalingen van de Vrede van Versailles herkennen en noemen

- de gevolgen van de economische crisis voor het vertrouwen in de democratie in Europa en in het bijzonder voor Duitsland herkennen en beschrijven

- de belangrijkste ontwikkelingen in Duitsland vanaf de Eerste Wereldoorlog en de opkomst van het nationaal-socialisme, als voorbeeld van extreemrechtse dictatuur, herkennen en beschrijven

- de volgende persoon herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen

- de kenmerkende gebeurtenissen, persoon en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen

3 Het Interbellum/ herstel en crisis (1918-1939)

- strafbepalingen voor Duitsland:
  - herstelbetalingen, gebiedsafstand, demilitarisatie
- ontstaan van de Volkenbond

- parlementaire democratie/ Republiek van Weimar
- 1929:
  - beurskrach op Wallstreet/ wereldwijde economische crisis/ Duitsland extra zwaar getroffen

- kenmerken van nationaal-socialisme in relatie tot het fascisme in Italië */ NSDAP/ dictatuur
- machtsovername (1933)/ afschaffing parlementaire democratie/ terreur/ gelijkschakeling/ totalitair/ indoctrinatie/ Lebensraum/ herbewapening/ gebruik maken van bestaand antisemitisme/ rassenleer/ rassenwetten/ discriminerende maatregelen/ vervolging van 'niet-arische' bevolkingsgroepen en van politieke tegenstanders/ concentratiekampen

- persoon:
  - **Hitler** (Führer)

- crisistijd/ werkloosheid/ opkomst NSB/ stempelen/ werkverschaffingsprojecten/ gevolg van de economische crisis voor de democratie/ aanpassingspolitiek/ handhaving neutraliteit
- persoon:
  - **Colijn**

* De belangrijkste ontwikkelingen in Italië vanaf de Eerste Wereldoorlog hoeven niet gekend te worden.

4 De Tweede Wereldoorlog (1939-1945)

De kandidaat kan

- de oorzaken, begin, verloop en afloop van de Tweede Wereldoorlog herkennen, noemen en beschrijven

- de volgende personen herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen

- de bondgenootschappen van As-mogendheden en Geallieerden herkennen, noemen en beschrijven

- de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen

4 De Tweede Wereldoorlog (1939-1945)

- oorzaken:
  - onvrede over armoede, werkloosheid en de bepalingen van het Verdrag van Versailles (wens tot revanche, meer grondgebied, herbewapening) versterken in Duitsland nationalistische gevoelens
- begin:
  - inval van Duitsland in Polen
- verloop:
  - Blitzkrieg, Groot-Brittannië houdt stand, aanval op de Sovjetunie, oorlog in Azië: Pearl Harbor, keerpunt: slag bij Stalingrad, D-Day/ tweefrontenoorlog
- de Tweede Wereldoorlog gekenmerkt door:
  - 'moderne' wapens en soort oorlogvoering/ totale oorlog/ veel slachtoffers (veel meer burgerslachtoffers dan in Eerste Wereldoorlog)/ bombardementen op steden/ propaganda/ censuur
- afloop:
  - Duitse overgave (mei 1945), Japanse overgave na atoombommen op Hiroshima en Nagasaki (aug. 1945)/ einde Tweede Wereldoorlog/ ontdekking vernietigingskampen/ massamoorden/ Holocaust

- personen:
  - **Churchill, Roosevelt**

- As-mogendheden:
  - Duitsland, Italië en Japan
- Geallieerden:
  - Groot-Brittannië, Sovjetunie (vanaf 1941), Verenigde Staten (vanaf 1941)

- mobilisatie/ Duitse inval (10 mei 1940) en bezetting/ Nederlandse regering en koningshuis in ballingschap/ gelijkschakeling/ NSB/ Jodenvervolging/ Februaristaking/ deportaties (via doorgangskamp Westerbork naar vernietigingskampen zoals Auschwitz)/ collaboratie, aanpassing en verzet/ 'goed en fout'/ landverraders/ censuur/ razzia's/ onderduiken/ persoonsbewijzen/ overleven in bezettingstijd/ distributiesysteem met bonkaarten/ hongerwinter/ bevrijding (5 mei 1945)
- personen:
  - **Anne Frank, koningin Wilhelmina**
- jaarlijkse herdenkingen:
  - 4 mei dodenherdenking, 5 mei Dag van de Vrijheid

5 Europa en de wereld (1945-1989)

De kandidaat kan

- de nieuwe machtsverhoudingen als gevolg van de Tweede Wereldoorlog herkennen en beschrijven
- de nieuwe machtsverhoudingen tussen de Verenigde Staten (het Westen) en de Sovjetunie (het Oostblok) herkennen en beschrijven
- de volgende personen herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen
- enkele gebeurtenissen uit de Koude Oorlog en het einde van de Koude Oorlog in relatie tot wapenwedloop en hervormingspolitiek herkennen en beschrijven
- de volgende personen herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen
- de Europese en internationale samenwerking herkennen en beschrijven
- de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen

5 Europa en de wereld (1945-1989)

- Europese mogendheden verzwakt/ dekolonisatie
- Koude Oorlog/ invloedssferen/ IJzeren Gordijn/ containment/ blokkade Berlijn/ oprichting NAVO en Warschaupact/ ideologische tegenstelling tussen enerzijds kapitalisme en democratie, anderzijds communisme en dictatuur/ kernwapens als afschrikking
- personen:
  - **Kennedy, Stalin en Chroesjtsjov**
- bouw Berlijnse Muur/ Cubacrisis/ bewapeningswedloop
- glasnost/ val van de Berlijnse Muur/ ineenstorting Oostblok
- personen:
  - **Reagan en Gorbatsjov**
- Verenigde Naties/ Veiligheidsraad (samenstelling, vetorecht)
- EGKS/ (E)EG
- economische veranderingen:
  - Marshallplan/ economische groei en welvaartsstijging/ consumptiemaatschappij/ opbouw verzorgingsstaat/ oliecrisis/ werkloosheid in jaren tachtig
- sociaal-culturele veranderingen en toenemende pluriformiteit vanaf de jaren zestig:
  - amerikanisering/ gastarbeid(ers)/ migranten (uit voormalige Nederlandse koloniën)/ jongerencultuur/ ontzuiling/ Tweede Feministische Golf/ kritiek op gezagsdragers
- personen:
  - **Drees, koningin Juliana**

<p><u>6 Een nieuwe wereldorde (vanaf 1990)</u></p> <p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - de gevolgen van het einde van de Koude Oorlog en de daardoor gewijzigde machtsverhoudingen herkennen en beschrijven - de voortgaande samenwerking en uitbreiding van de EU herkennen en de gevolgen van de globalisering herkennen en beschrijven - de kenmerkende gebeurtenissen, persoon en ontwikkelingen in Nederland in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen 	<p><u>6 Een nieuwe wereldorde (vanaf 1990)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - einde communistisch Oost-Europa/ einde Sovjetunie/ ontstaan van nieuwe staten/ Duitse eenwording - herlevend nationalisme in Europa - Verenigde Staten enige supermacht - uitbreiding en veranderde rol van de NAVO (bestrijding terrorisme, samenwerking met voormalige tegenstanders uit Oost-Europa) - terrorisme/ 11 september 2001 - Europees Parlement, Europese Commissie, Raad van Ministers/ vorming EU/ invoering van de euro/ democratische controle/ verschil in opvatting over de mate van Europese eenwording/ Europese grondwet - op wereldniveau: <ul style="list-style-type: none"> - uitbreiding politieke, sociale en economische verbondenheid/ gevolgen voor dagelijks leven - economische groei in jaren negentig/ poldermodel (overlegeconomie)/ de verzorgingsstaat ter discussie/ bezorgdheid over nationale cultuur (identiteit) - invloed van media(beelden) - de Nederlandse rechtsstaat/ religieuze pluriformiteit/ multiculturele samenleving/ secularisatie/ individualisering - persoon: <ul style="list-style-type: none"> - koningin Beatrix
---	---

GS/V/8 Vaardigheden in samenhang

De kandidaat kan de vaardigheden uit het kerndeel in samenhang toepassen.

GS/V/9 Historisch Overzicht vanaf 1900

<p>De kandidaat kan</p> <p>A</p> <ul style="list-style-type: none"> - de opkomst en de gevolgen van het communisme in de Sovjetunie, als voorbeeld van extreemlinkse dictatuur, herkennen en beschrijven - de volgende personen herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen <p>B</p> <ul style="list-style-type: none"> - de gevolgen van het nationalisme in Indonesië, als voorbeeld van nationalisme, herkennen en beschrijven - de volgende persoon herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen <p>C</p> <ul style="list-style-type: none"> - het ontstaan en de gevolgen van de brandhaard Israël/ Palestina herkennen en beschrijven - de volgende personen herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen 	<p>van de Russische Revolutie tot de Duitse inval in de Sovjetunie (1917 - 1941):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Russische Revolutie/ communisme/ rol communistische partij in de Sovjetunie (USSR)/ planeconomie/ kenmerken van stalinisme: vervolging van tegenstanders, geheime politie, terreur, totalitair, indoctrinatie, censuur, showprocessen, strafkampen, zuiveringen, persoonsverheerlijking, propaganda - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Lenin en Stalin <p>van de Japanse bezetting tot de onafhankelijkheid van Indonesië (1942 - 1949):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Japanse bezetting/ houding Japan en nationalisten ten opzichte van elkaar en van Nederland(ers) tijdens Tweede Wereldoorlog/ uitroepen van Indonesische onafhankelijkheid na afloop van Tweede Wereldoorlog/ herstel Nederlands gezag in Indonesië / verschillen in toekomstvisie van de Nederlandse regering (Verenigde Staten van Indonesië als federale staat in een unie met Nederland) en van de Indonesische nationalisten (Republiek Indonesië als onafhankelijke eenheidsstaat)/ het Indonesisch-Nederlands conflict 1945-1949/ nationalistische beweging en vrijheidsstrijd/ politionele acties/ aanwezigheid Nederlandse dienstplichtige militairen/ rol van de VN en de VS/ soevereiniteitsoverdracht - persoon: <ul style="list-style-type: none"> - Soekarno <p>van het einde van de Tweede Wereldoorlog tot het eerste vredesakkoord (1945 - 1979):</p> <ul style="list-style-type: none"> - het ontstaan van het probleem/ wederzijdse aanspraken op gebied, diaspora, zionisme, doorwerking Tweede Wereldoorlog, Arabisch nationalisme, verdelingsplan en rol van VN, stichting staat Israël, oorlogen van 1967 en 1973, PLO, rol van VS, economische invloed, belang van olie, bezette gebieden, vredesakkoord Camp David - personen: <ul style="list-style-type: none"> - Ben Goerion, Sadat, Begin, Carter, Arafa
---	--

Voorbeeldvragen bij het Historisch Overzicht vanaf 1900 (GT)

Examen VMBO-GL en TL
2007

syllabus geschiedenis en staatsinrichting cse

bron 1

Drie kaartjes van Europa.

A

B

C

Gebruik bron 1.

2p 17 De kaarten geven de landen van Europa weer in de jaren 1914, 1937 en 2000.

→ Welke kaart hoort bij welk jaar?

Doe het zo:

Kaart A hoort bij het jaar ... (schrijf jaartal op).

(enz. tot en met kaart C)

maximumscore 2

Kaart A hoort bij het jaar 1937.

Kaart B hoort bij het jaar 2000.

Kaart C hoort bij het jaar 1914.

Indien drie antwoorden juist

2

Indien één of twee antwoorden juist

1

bron 2

Affiche van een omroep uit de jaren twintig.

mijn schild ende betrouwen

NED. CHR. RADIO VER. — Ned. Chr. Radio Ver.
DE OMROEP MET DEN BIJBEL — de omroep met den bijbel

Gebruik bron 2.

In 1930 nam de Nederlandse regering het 'zendtijdenbesluit'. Daarmee werd alle beschikbare radiozendtijd eerlijk in vieren gedeeld. Zo werden de vier omroepverenigingen (NCRV, VARA, AVRO en KRO) allemaal gelijk behandeld.

1p 18 Welk begrip past bij de bron?

- E mobilisatie
- F ontzuiling
- G secularisatie
- H verzuiling

CV:

D

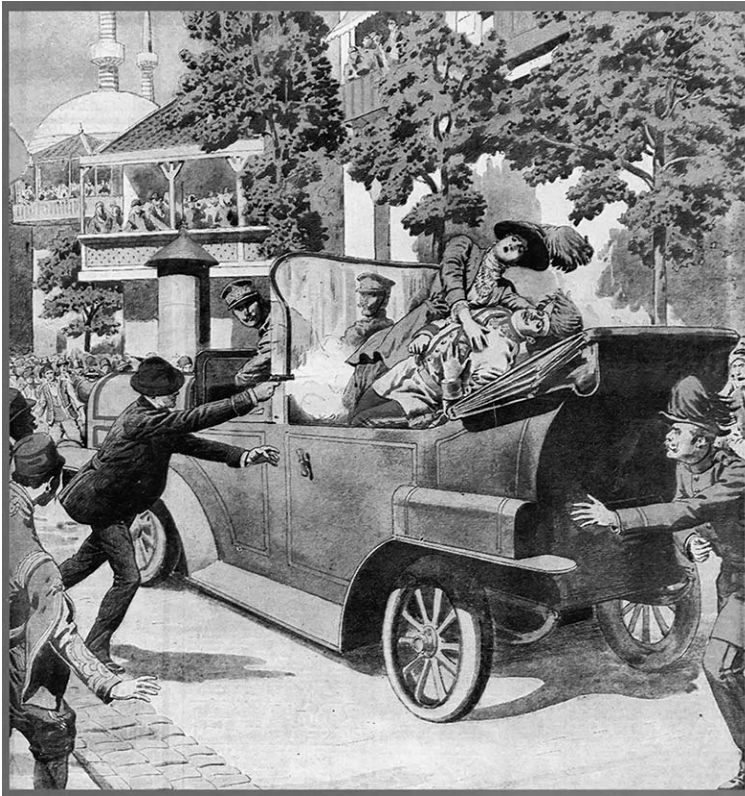
De Eerste Wereldoorlog

Enkele gebeurtenissen die zich afspelen in de periode van 1914 tot 1945.

bron 3

Kroonprins Frans Ferdinand van Oostenrijk/Hongarije.

bron 4

Een Nederlandse verzetsgroep brengt een explosieve lading aan in de strijd tegen de Duitse overheersing.

bron 5

De opvang van Belgische vluchtelingen in het neutrale Nederland.

bron 6

Koningin Wilhelmina keert terug naar Nederland.

bron 7

Een auto te koop wegens bijzondere omstandigheden.

voor \$ 100 te koop (ik) heb alles verloren op de aandelenmarkt

- 3p 19 **Gebruik bron 3, 4, 5, 6 en 7.**
Hieronder staan drie periodes:
periode A: de Eerste Wereldoorlog
periode B: het Interbellum
periode C: de Tweede Wereldoorlog
→ Geef per bron aan bij welke periode die hoort.
Doe het zo:
Bron 3 hoort bij periode: ... (vul in: periode A, B of C).
(enz. tot en met bron 7)

maximumscore 3

Bron 3 hoort bij periode A.
Bron 4 hoort bij periode C.
Bron 5 hoort bij periode A.
Bron 6 hoort bij periode C.
Bron 7 hoort bij periode B.

Indien vijf antwoorden juist	3
Indien vier antwoorden juist	2
Indien twee of drie antwoorden juist	1
Indien geen of één antwoord juist	0

- 1p 20 Waarom is het jaar 1917 zowel een belangrijk jaar voor de geschiedenis van Nederland als voor de geschiedenis van Rusland?

belangrijk voor Nederland: belangrijk voor Rusland:

- I vanwege de Pacificatie vanwege de Russische overwinning op het Duitse leger
J vanwege de Pacificatie vanwege de Russische Revolutie
K vanwege het begin van de schoolstrijd vanwege de Russische overwinning op het Duitse leger
L vanwege het begin van de schoolstrijd vanwege de Russische Revolutie

CV:

B

Het interbellum

Enkele bronnen over het Duitse nationaal-socialisme.

bron 8

In 1935 werd in Neurenberg bepaald dat joden niet meer met personen van Duits bloed mochten trouwen en geen Duitse staatsburgers waren. Daarna begon de discriminatie van de joden steeds drastischer vormen aan te nemen. Joden in overheidsdienst verloren hun baan, joodse winkels werden geboycot, joodse kinderen werden van school gestuurd.

bron 9

Hitler had al in zijn boek 'Mein Kampf' (1924) geschreven dat het belangrijkste doel van zijn buitenlandse politiek het verkrijgen van meer gebied voor het Duitse volk was. Oekraïne was bijvoorbeeld voorbestemd om de graanschuur van Duitsland te worden.

bron 10

De Hitler-Jugend nam de plaats in van andere jongerenorganisaties en de pers werd grotendeels onder controle van de nazi's gesteld, evenals de radio- en filmwereld. Universiteiten werden 'gezuiverd' en kunstenaars moesten lid worden van de Reichskulturkammer.

- 2p 21 **Gebruik bron 8, 9 en 10.**
Vijf kenmerken van Hitlers nationaal-socialisme in Duitsland:
a de bouw van vernietigingskampen
b de gelijkschakeling
c de herbewapening
d de invoering van rassenwetten
e de noodzaak tot het scheppen van Lebensraum
→ Geef per bron aan welk kenmerk er bij hoort. **Let op!** Elk kenmerk mag slechts één keer gebruikt worden en er blijven twee kenmerken over.
Doe het zo:
Bij bron 1 hoort kenmerk ... (vul een letter in)
(enz. tot en met bron 3)

maximumscore 2

- Bij bron 1 hoort kenmerk d.
Bij bron 2 hoort kenmerk e.
Bij bron 3 hoort kenmerk b.

Indien drie antwoorden juist	2
Indien twee antwoorden juist	1
Indien geen of één antwoord juist	0

bron 11

Een foto van de verkiezingsstrijd in 1937.

Gebruik bron 11.

1p 22 In 1931 werd door Anton Mussert de NSB opgericht. Op de foto is te zien hoe de voor- en tegenstanders van de NSB zich roeren in de aanloop naar de verkiezingen van 1937.

→ Geef met behulp van de bron een reden om **niet** op de NSB te stemmen.

maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de NSB niet democratisch is.

bron 12

Huldiging tijdens de Olympische Spelen in Berlijn (1936). Winnaar van de 100 meter hardlopen.

Van links naar rechts: Tinus Osendarp (brons), Jesse Owens (goud) en Matcalfe (zilver).

Gebruik bron 12.

1p 23 Het Nederlandse dagblad De Tribune schreef onder de foto: 'De rassen­theorie van de nazi's heeft een behoorlijke klap gekregen.'

→ Geef één argument dat dit onderschrift ondersteunt.

maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de overwinning van Owens volgens de nazi's een overwinning van het 'mindere'/zwarte ras op het 'hogere'/'Germaanse'/blanke ras was.

Europa en de wereld

---

bron 13

Uit een troonrede.

De handhaving van het financiële evenwicht is de laatste jaren bevorderd door de Marshallhulp. Toch is op economisch gebied waakzaamheid geboden. De regering moet maatregelen nemen op het gebied van de loon- en prijspolitiek en vraagt daarvoor eerst advies aan de samenwerkende organisaties van werkgevers en werknemers. De bevordering van de industrialisatie blijft een kernpunt van de economische politiek. Nederland heeft zich de afgelopen vijf jaar uit de diepste ellende opgetrokken. Daaruit mag vertrouwen worden geput dat ons volk krachtig genoeg is om haar taak te vervullen.

Gebruik bron 13.

- 3p 24 → Uit welke tijd is deze troonrede afkomstig: de jaren dertig, vijftig of zeventig van de vorige eeuw? Geef daarna **twee** voorbeelden uit de bron waarom de troonrede afkomstig moet zijn uit die tijd.

Doe het zo:

De troonrede is afkomstig uit de jaren ... (vul in: dertig, vijftig of zeventig), omdat ... en omdat ... (geef twee voorbeelden uit de bron).

maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De troonrede is afkomstig uit de jaren vijftig, omdat er sprake is van (twee van de volgende):
  - Marshallhulp.
  - geleide loon- en prijspolitiek.
  - samenwerking tussen werkgevers en werknemers.
  - bevordering van industrialisatie.
  - wederopbouw van Nederland.

1

per juist voorbeeld

1

- 1p **25** In welke periode vond de Blokkade van Berlijn plaats?
- M** tussen 1935-1945
  - N** tussen 1945-1955
  - O** tussen 1955-1965
  - P** tussen 1965-1975

CV:

B

bron 14

De Nederlandse regering ging er in 1948 van uit dat de Sovjetunie in de steeds heviger wordende Koude Oorlog geen militaire middelen zou gebruiken. Het standpunt van de regering werd bepaald door de veronderstelling dat er in de eerstvolgende jaren geen aanval zou komen.

Gebruik bron 14.

- 1p **26** → Was de veronderstelling van de Nederlandse regering **terecht** of **onterecht**, gezien de beschikbare informatie op dat moment? Leg je antwoord uit met een voorbeeld.

maximumscore 1

Voorbeelden van een juist antwoord:

- Terecht, omdat de Verenigde Staten Nederland militair beschermden / de Sovjetunie militair niet sterk genoeg was.

of:

- Onterecht, omdat de Sovjetunie de spanning had opgevoerd met de blokkade van Berlijn / de Sovjetunie (ook) een atoombom had ontwikkeld / Oost-Europa steeds meer in een communistische greep was gekomen / steeds meer landen communistisch waren geworden.

Opmerking

Alleen als na een keuze een juiste, bijpassende uitleg volgt, mag een scorepunt worden toegekend.

bron 15

Vier teksten uit verschillende verdragen.

tekst 1

Alle mensen zijn vrij en gelijk geboren. Zij hebben een verstand en een geweten. Zij behoren zich tegenover elkaar in de geest van broederschap te gedragen.

tekst 2

De partijen komen overeen, dat een gewapende aanval tegen één of meer van de lidstaten als een aanval tegen haar allen zal worden beschouwd.

tekst 3

Het verwijderen van de bestaande belemmeringen vereist eensgezind optreden. Op deze manier garanderen we onze groei, het evenwicht in het handelsverkeer en de eerlijkheid in de concurrentie.

tekst 4

Wij hebben besloten onze krachten te verenigen om de internationale vrede en veiligheid te bewaren. Wij doen een beroep op de internationale instellingen om de economische en sociale vooruitgang van alle volken in de wereld te begunstigen.

Gebruik bron 15.

- 1p 27 Welke tekst is afkomstig uit het oprichtingsverdrag van de Europese Economische Gemeenschap in 1957?
- Q** tekst 1
  - R** tekst 2
  - S** tekst 3
  - T** tekst 4

CV:

C

Dwarsdoorsnede

- 2p **28** enkele gebeurtenissen:
de Russische Revolutie
oprichting van de NAVO
uitvinding van de atoombom in de Verenigde Staten
enkele gevolgen:
a de oprichting van het Warschaupact
b het begin van een jarenlange wedloop in kernwapens
c westers wantrouwen ten opzichte van de Sovjetunie
→ Welk gevolg hoort bij welke gebeurtenis? **Let op!** Elke gebeurtenis en elk gevolg mag maar één keer gebruikt worden.

Doe het zo:

Bij gebeurtenis 1 hoort gevolg ... (vul een letter in)
(enz. tot en met gebeurtenis 3)

maximumscore 2

Bij gebeurtenis 1 hoort bij gevolg c.

Bij gebeurtenis 2 hoort bij gevolg a.

Bij gebeurtenis 3 hoort bij gevolg b.

Indien drie antwoorden juist	2
Indien twee antwoorden juist	1
Indien geen of één antwoord juist	0

Sovjetunie

- 2p **29** Geef **twee** redenen waarom de Sovjetunie in de tijd van Stalin een dictatuur wordt genoemd.

maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is (twee van de volgende):

Omdat er sprake was van

- vervolging van politieke tegenstanders / terreur / martelingen / de geheime politie die tegenstanders gevangenzette (in strafkampen).
- showprocessen.
- een éénpartijstaat / gecontroleerde verkiezingen.
- een totalitair systeem / het ontbreken van een rechtsstaat.
- indoctrinatie.
- censuur.

Per juiste reden	1
------------------	---

bron 16

Gebruik bron 16.

De bron laat arbeiders zien die een kanaal uitgraven. Stel je voor dat een voorstander en een tegenstander van het beleid van Stalin de bron bekijken. Er wordt aan beiden gevraagd een propaganda-onderschrift te maken bij de bron.

- 2p **30** Bedenk bij de bron een propaganda-onderschrift van een mogelijke voorstander en tegenstander van het beleid van Stalin.

Doe het zo:

voorstander: ...

tegenstander: ...

maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- voorstander: Sovjetburgers werken samen aan een goede toekomst van het land / door ons allemaal goed in te zetten, zal de Sovjetunie economisch machtig worden 1
- tegenstander: Sovjetburgers betalen de prijs voor Stalins succes / economische vooruitgang over de rug van de Sovjetburgers 1

Opmerking

Het antwoord dient een duidelijk propagandistisch karakter te hebben.

bron 17

onderdeel 1

Stalin speelt schaak.

onderdeel 2: uit een toespraak van Stalin

Soldaten van ons leger en onze vloot! Ik richt mij tot u, vrienden! De militaire inval in ons vaderland door het Duitsland van Hitler duurt voort. Ondanks het dappere verzet van het Rode Leger zet de vijand, die nieuwe troepen naar het front brengt, de strijd voort.

onderdeel 3: ontwikkeling van de lonen tussen 1932 en 1936

jaar	gemiddeld jaarlijks loon in roebels*
1932	1285
1933	1513
1934	1768
1935	2224
1936	2856

roebels = Russische munteenheid

onderdeel 4: een school in de jaren dertig in de Sovjetunie

vertaling:

De strijd voor de polytechnische school is de strijd voor de opbouw van het socialisme.

onderdeel 5: straf uitgesproken op basis van artikel 58 van het wetboek van strafrecht

Een vrachtwagenchauffeur levert een voorraad zeep af bij een winkel. Een winkelmeisje pakt een krant om snel de aantallen te noteren. Per ongeluk schrijft ze de getallen op de krantenfoto van Stalin. Straf: tien jaar.

Gebruik bron 17.

3p **31** Stalin wilde van de Sovjetunie een totalitaire staat maken. In drie onderdelen is te zien hoe Stalin dat deed.

→ Welke drie onderdelen zijn dit? Geef bij elke keuze aan waarom dit onderdeel kenmerkend is voor de totalitaire staat in de Sovjetunie.

Doe het zo:

onderdeel ... (schrijf nummer op), want ... (geef verklaring)

onderdeel ... (schrijf nummer op), want ... (geef verklaring)

onderdeel ... (schrijf nummer op), want ... (geef verklaring)

maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- onderdeel 1, want hieruit blijkt dat Stalin zich met alles en iedereen bemoeide / veel macht had

1

- onderdeel 4, want het onderwijs werd gebruikt om communistische / socialistische ideeën op te dringen/leggen 1
- onderdeel 5, want er wordt onvoorspelbaar/hard/willekeurig gestraft / hieruit blijkt ver doorgevoerde persoonsverheerlijking 1

Indonesië

Enkele gebeurtenissen die te maken hebben met de relatie tussen Nederland en Indonesië in de periode 1944-1949.

bron 18

Nederlandse soldaten op patrouille in Indonesië.

bron 19

Nederlandse gevangenen doen mee aan de verplichte ochtendgymnastiek in Jappenkampen in Indonesië.

bron 20

Nederlandse soldaten: per trein naar Marseille en van daar uit per boot naar Indonesië.

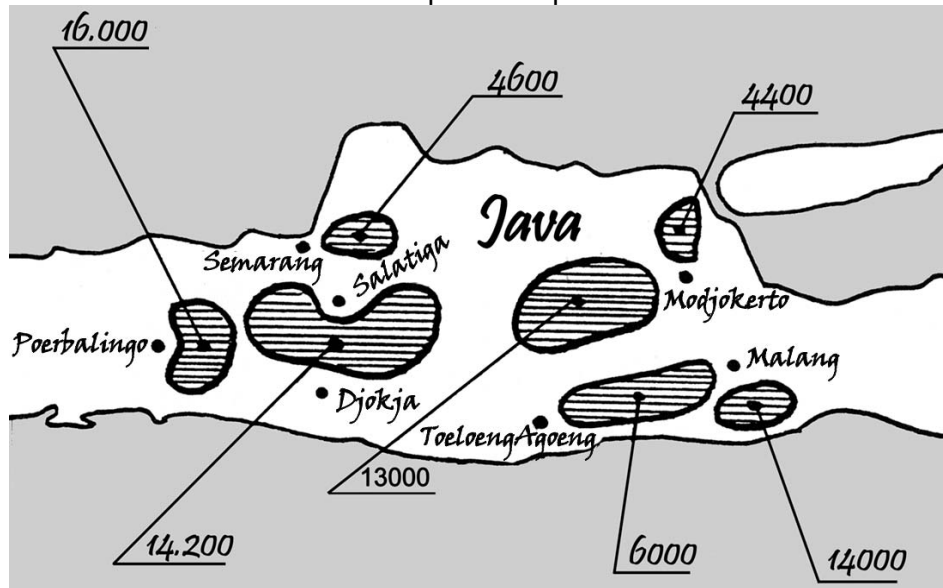
bron 21

Nederland ondertekent de soevereiniteitsoverdracht in Amsterdam.

bron 22

Het aantal soldaten van de Republiek op Java.

bron 23

Indonesiërs wapperend met Japanse vlaggen.

Gebruik bron 18, 19, 20, 21, 22 en 23.

2p 32 Welke **drie** bronnen gaan over de tijd dat er politionele acties plaatsvonden?

maximumscore 2

bron 18, 20 en 22

Indien drie antwoorden juist

2

Indien twee antwoorden juist

1

Indien geen of één antwoord juist

0

bron 24

Een Nederlandse soldaat vertelt in een kranteninterview vele jaren later over zijn ervaringen in Indonesië in 1948.

Toen wij naar Indonesië gingen werd ons verteld dat het volk nog steeds vóór ons was, dat we orde en veiligheid zouden brengen. Wij zouden het land gaan bevrijden van de extremisten en Jappenknechten van Soekarno. Maar wat troffen wij daar aan? Het grootste deel van het volk was tégen ons. Een goede Indonesische vriend zei tegen mij: 'Jan, jullie moeten weg. Het is ons land, niet jullie land.'

In een vorig krantenartikel werd beweerd dat we ons daar niet netjes hebben gedragen. Dat zou komen door een gevoel van machteloosheid, veroorzaakt door de Duitse bezetting tijdens de Tweede Wereldoorlog. Maar het is mij niet duidelijk waarom wij na vijf jaar slachtofferschap Indonesië hetzelfde hebben aangedaan. En geen enkel kabinet heeft ons ooit excuses gemaakt voor de leugens waarmee zij ons op koloniale veroveringsoorlog hebben gestuurd.

Gebruik bron 24.

- 1p 33 → Geef een reden waarom de Nederlandse regering de situatie in Indonesië volgens de soldaat opzettelijk anders had voorgesteld dan deze in werkelijkheid bleek te zijn.

maximumscore 1

Voorbeelden van een juist antwoord:

- om soldaten te werven / te stimuleren / gerust te stellen
- (brede) steun te krijgen voor het sturen van militairen
- legitimatie voor het voeren van een oorlog

Gebruik nogmaals bron 24.

- 1p 34 De geïnterviewde is boos op de Nederlandse regering, niet op de Indonesische regering. Niet alleen voelt hij zich voorgelogen door de Nederlandse regering, hij vergelijkt zelfs de politionele acties met de Tweede Wereldoorlog.
→ Welke overeenkomst is er volgens hem?

maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de Nederlandse soldaten in Indonesië zich in zijn ogen net zo gedroegen als de Duitse bezetters/soldaten tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederland.

2p **35** Enkele jaren geleden was er in Nederland een tentoonstelling met als titel ‘**de cultuurschatten van de Republiek Indonesië**’.

→ Geef een reden waarom het ondenkbaar is dat een tentoonstelling met een dergelijke titel **in 1947** zou hebben kunnen plaatsvinden.

→ Geef een reden waarom het **tegenwoordig** geen probleem meer is om een dergelijke tentoonstelling zo te noemen.

Doe het zo:

In 1947 ondenkbaar, omdat ... (geef reden)

Tegenwoordig geen probleem meer, omdat ... (geef reden)

maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

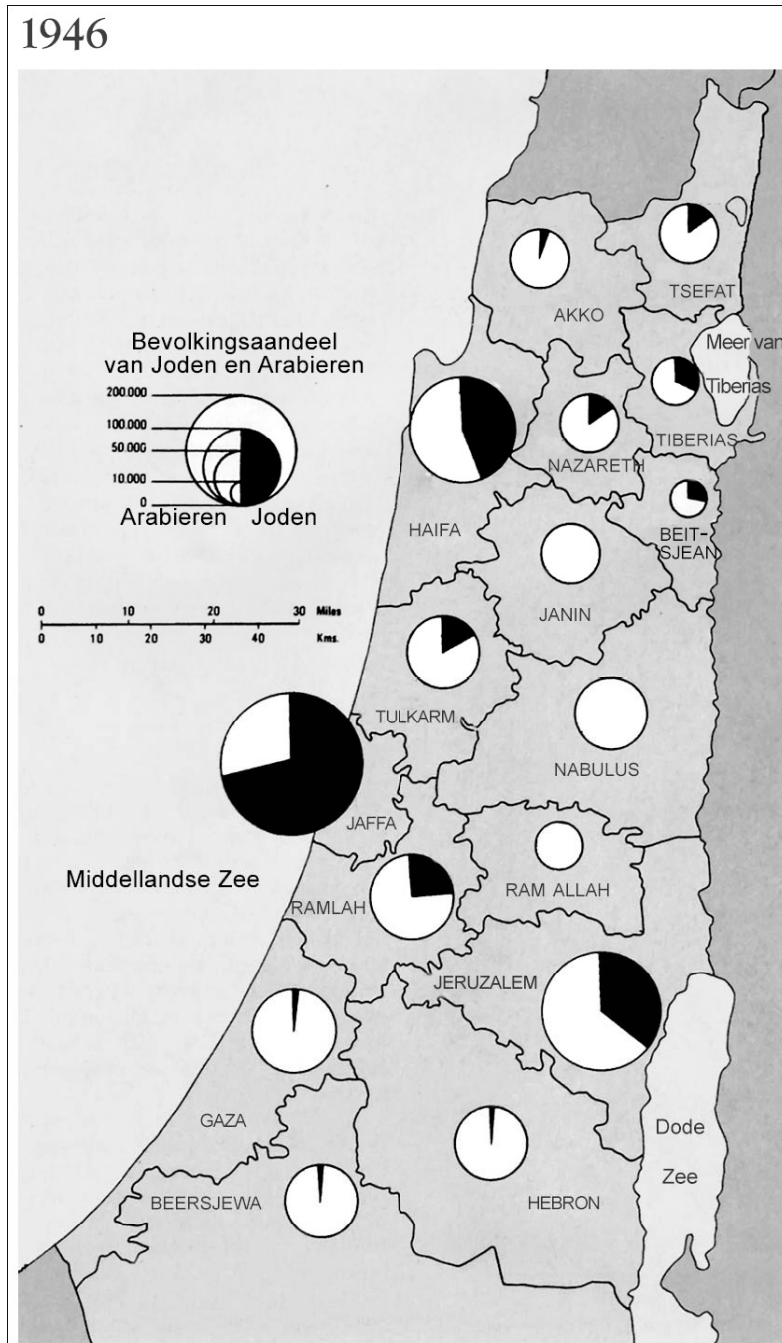
- In 1947 ondenkbaar, omdat de naam ‘Republiek Indonesië’ door Indonesische nationalistes werd gebruikt (en niet door Nederlanders) / Nederland op dat moment politieke acties voerde tegen de aanhangers van de ‘Republiek Indonesië’
- Tegenwoordig geen probleem meer, omdat de Indonesische onafhankelijkheid al lange tijd wordt erkend / er op dit moment vriendschappelijke betrekkingen zijn tussen Nederland en Indonesië / het niet meer zo’n emotioneel beladen onderwerp is als in 1947

1

Israël en Palestina

bron 25

Een kaart met de samenstelling van de bevolking in Palestina (1946).

Gebruik bron 25.

- 2p 36 De Verenigde Naties hebben zich na de Tweede Wereldoorlog direct bemoeid met de problemen in het toenmalige Palestina.

→ Leg uit op welke manier de informatie van deze kaart door de Verenigde Naties gebruikt werd als uitgangspunt voor de toekomstige situatie in dit gebied. **Let op!** De uitleg moet uit twee onderdelen bestaan.

maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat

- de kaart informatie bevat over de toenmalige woonplaatsen van joden en arabieren/Palestijnen, 1
- op basis waarvan de Verenigde Naties (in 1947) een verdelingsplan voor dit gebied opstelden 1

bron 26

Ondertekening van het vredesverdrag in 1979.

Gebruik bron 26.

- 1p 37 In het midden van de foto is de Amerikaanse president Carter te zien die zijn handtekening zet onder een vredesverdrag. Links en rechts van de president zitten twee personen die ook hun handtekening zetten.
→ Noem de namen van de landen waarvan deze twee personen de regeringsleider zijn.

maximumscore 1

Egypte en Israël

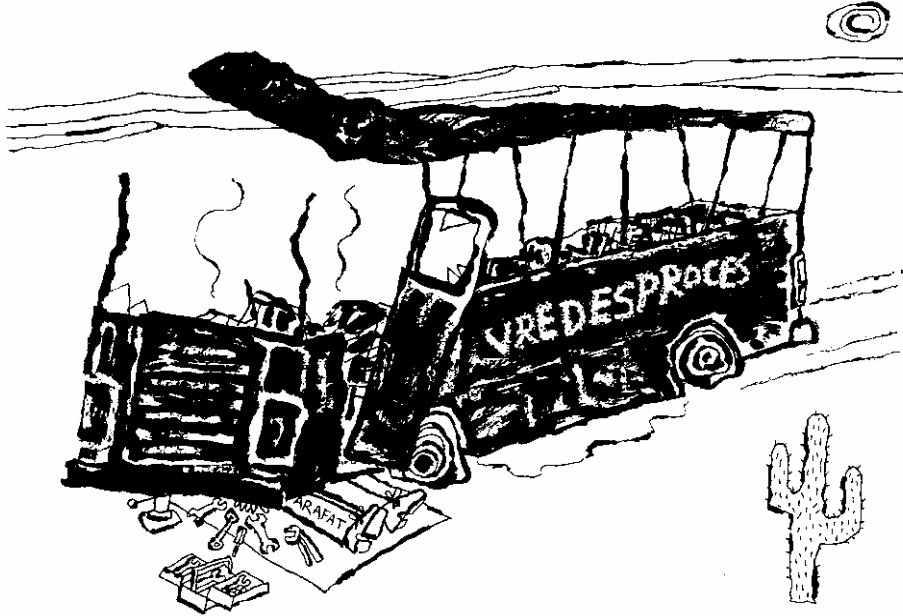
Opmerking

Alleen als de beide landen juist zijn ingevuld, mag een scorepunt worden toegekend.

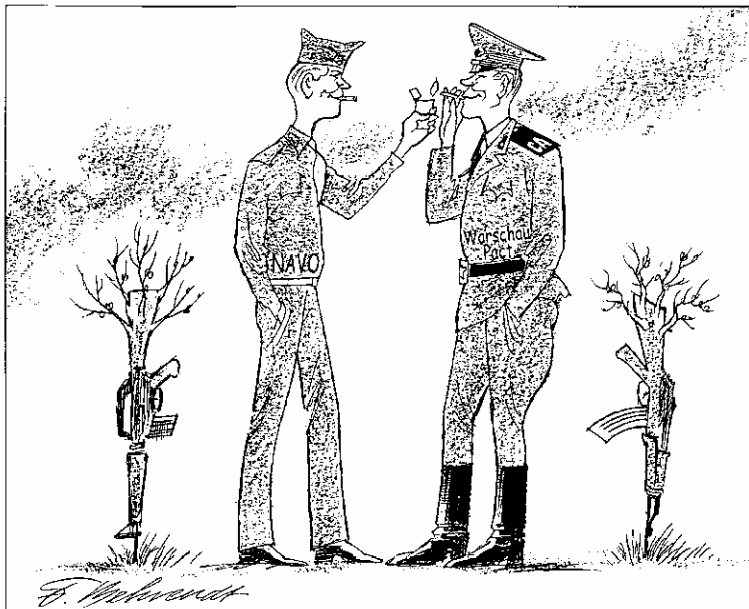

Zes tekeningen over het Historisch Overzicht vanaf 1900.

bron 27

bron 28

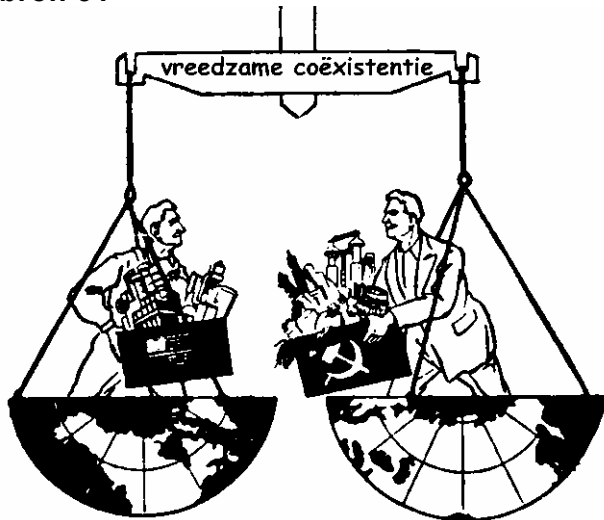
bron 29

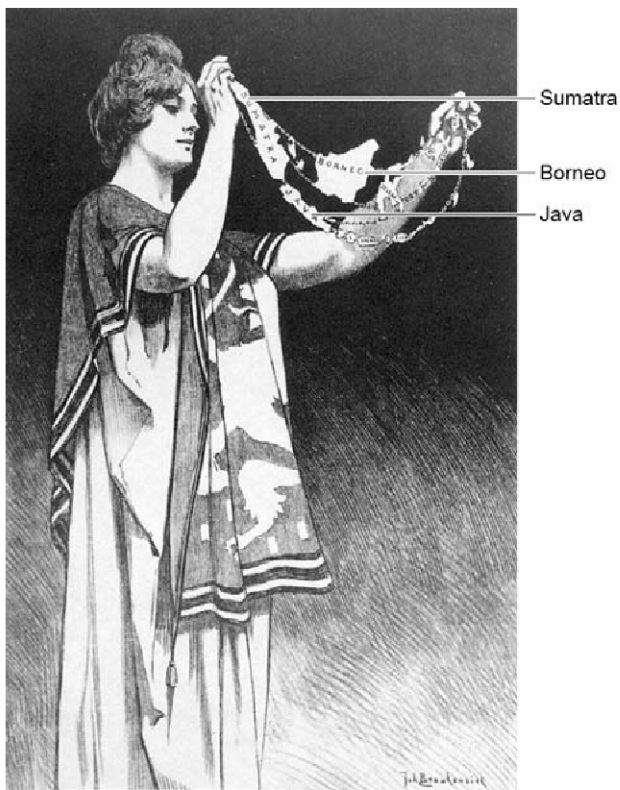
bron 30

bron 31

bron 32

Gebruik bron 27, 28, 29, 30, 31 en 32.

3p **38** Hieronder staan drie onderwerpen:

- Israël en de Palestijnse gebieden
- de Koude Oorlog
- Nederland en Indonesië

Geef per onderwerp aan welke **twee** bronnen daarbij horen.

Doe het zo:

Bij Israël en de Palestijnse gebieden: ... en ... (vul twee nummers in)
Bij de Koude Oorlog: ... en ... (vul twee nummers in)
Bij Nederland en Indonesië: ... en ... (vul twee nummers in)

maximumscore 3

Bij Israël en de Palestijnse gebieden: 27 en 29
Bij de Koude Oorlog: 28 en 31
Bij Nederland en Indonesië: 30 en 32

Indien zes antwoorden juist	3
Indien vier of vijf antwoorden juist	2
Indien twee of drie antwoorden juist	1
Indien geen of één antwoord juist	0

Bronvermeldingen

- bron 1: bewerkt door Cito/Cevo, naar: R. Serise, Mavo geschiedenis Examenbundel voor 1994, Leiden 1993, pag. 230.
- bron 2: van der Lans en H. Vuijsje, Lage landen, Hoge sprongen, Nederland in Beweging 1989-1998, Wormer 1998, pag. 93.
- bron 3: naar: Larousse, Geschiedenis van de wereld, De Eerste Wereldoorlog, 1913-1915, pag. 2182.
- bron 4: De Tweede Wereldoorlog, Verraad en Verzet, Rotterdam, z.j., pag. 69.
- bron 5: Onze lage landen, De bewoners vanaf de ijstijd tot heden, Weert 1982, pag. 259.
- bron 6: J. van der Lans en H. Vuijsje, Lage landen, Hoge sprongen, Nederland in Beweging 1989-1998, pag. 12.
- bron 7: naar: L. Mulder en A. Doedens, De Twintigste Eeuw, Apeldoorn 1991, pag. 47.
- bron 8, 9 en 10: naar: <http://www.duitslandweb.nl/naslagwerk/naslagwerk/Geschiedenis/1933-1945.html>.
- bron 11: naar: J. van der Lans en H. Vuijsje, Lage landen, Hoge sprongen, Nederland in beweging 1898-1998, Wormer 1998, pag. 39.
- bron 12: naar: R. Kok (red.), Documentaire Nederland en de Tweede Wereldoorlog, deel 27: Sport, Zwolle 1991, pag. 634-635.
- bron 13: naar: K. Nieuwenhuijzen, 'Leden van de Staten Generaal' Nederland onder Juliana, De troonredes met commentaar van Jan Blokker, Bussum 1981, pag. 24-25.
- bron 14: P. Klein, Herrijzend Nederland, opstellen over Nederland in de periode 1945-1950, Den Haag 1981, pag. 118.
- bron 15: naar: J. Demey e.a. (red.), Geschiedenis in documenten, Amsterdam 1971, pag. 243-246.
- bron 16: examen vbo-mavo-D, 2002, TV-1, vr 22.
- bron 17: examen vbo-mavo-D, 2002, TV-1, vraag 27.
- bron 18: Elsevier, nummer 32, 13 augustus 2005, pag. 27.
- bron 19: Elsevier, nummer 32, 13 augustus 2005, pag. 24.
- bron 20: Larousse, Geschiedenis van de wereld, Balans van de oorlog 1945-1947, pag. 2531.
- bron 21: Larousse, Geschiedenis van de wereld, Balans van de oorlog 1945-1947, pag. 2533.
- bron 22 naar: M. Hoff, Militaire misstappen van de Nederlandse leeuw 1825-1950, Den Haag 1995, pag. 259.
- bron 23: naar: Onze lage landen, De bewoners vanaf de ijstijd tot heden, Weert 1982, pag. 284.
- bron 24: naar: de Volkskrant, 21 oktober 1993.
- bron 25: naar: Elsevier, Atlas, Geschiedenis, grenzen, conflicten, ideologieën, projecties en vooruitzichten in 168 kaarten, Amsterdam 2005, pag. 79.
- bron 26: L. Mulder, De Twintigste eeuw, Apeldoorn 1991, pag. 429.
- bron 27: naar: B. van der Schot, Nederland doet mee!, Amsterdam 2003, pag. 47
- bron 28, 29 en 30: naar: F. Behrendt, Grafische signalen, Amsterdam 2000, pag. 243, 210 en 109.
- bron 31: naar: P. Geurts e.a., Bronnenboek, Amsterdam 1973, pag. 228.
- bron 32: naar: J. van Doorn, De laatste eeuw van Indië, Amsterdam 1994, pag. 193.

Geglobaliseerd examenprogramma

2.18 geschiedenis en staatsinrichting

		BB	KB	GL/TL
GS/K/1	Oriëntatie op leren en werken			
1.	De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang van geschiedenis en staatsinrichting in de maatschappij.	X	X	X
GS/K/2	Basisvaardigheden			
2.	De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, samenwerken en informatie verwerven en verwerken.	X	X	X
GS/K/3	Leervaardigheden in het vak geschiedenis en staatsinrichting	CE	CE	CE
3.	De kandidaat kan strategische vaardigheden toepassen die bijdragen tot: <ul style="list-style-type: none"> – de ontwikkeling van het eigen leervermogen – het vermogen om met voor geschiedenis en staatsinrichting geëigende vaktaal en methodieken te communiceren en onderzoek te doen. 	X	X	X
GS/K/4	De koloniale relatie Indonesië - Nederland			
4.	De kandidaat kan herkennen en benoemen op welke wijze de koloniale relatie tussen Indonesië en Nederland zich in de loop der tijd ontwikkeld heeft en bijgedragen heeft aan de dekolonisatie/onafhankelijkheid van Indonesië.	X ¹		
5.	De kandidaat kan herkennen en beschrijven op welke wijze de koloniale relatie tussen Indonesië en Nederland zich in de loop der tijd ontwikkeld heeft en bijgedragen heeft aan de dekolonisatie/onafhankelijkheid van Indonesië.		X ²	X ³
GS/K/5	Staatsinrichting van Nederland	CE	CE	CE
6.	De kandidaat kan herkennen en benoemen hoe de Nederlandse rechtsstaat/staatsinrichting zich vanaf 1848 tot nu ontwikkeld heeft.	X		
7.	De kandidaat kan herkennen en beschrijven hoe de Nederlandse rechtsstaat/staatsinrichting zich vanaf 1848 tot nu ontwikkeld heeft.		X	X

¹ Het schoolexamen moet in ieder geval bestaan uit **2** exameneenheden naar keuze van de school te maken uit GS/K/4, GS/K/6, GS/K/7, GS/K/8, en GS/K/9.

² Het schoolexamen moet in ieder geval bestaan uit **3** exameneenheden naar keuze van de school te maken uit GS/K/4, GS/K/6, GS/K/7, GS/K/8, en GS/K/9.

³ Het schoolexamen moet in ieder geval bestaan uit **3** exameneenheden naar keuze van de school te maken uit GS/K/4, GS/K/6, GS/K/7, GS/K/8, en GS/K/9.

		BB	KB	GL/TL
GS/K/6	De industriële samenleving in Nederland			
8.	De kandidaat kan herkennen en benoemen hoe het proces van industrialisatie de Nederlandse samenleving ingrijpend veranderd heeft vanaf de tweede helft van de 19 ^e eeuw.	X ⁴		
9.	De kandidaat kan herkennen en beschrijven hoe het proces van industrialisatie de Nederlandse samenleving ingrijpend veranderd heeft vanaf de tweede helft van de 19 ^e eeuw.		X ⁵	X ⁶
GS/K/7	Sociale zekerheid en verzorgingsstaat in Nederland			
10.	De kandidaat kan herkennen en benoemen welke ontwikkelingen zich op het terrein van de sociale zekerheid vanaf de tweede helft van de 19 ^e eeuw hebben voorgedaan die geleid hebben tot de huidige, herziene verzorgingsstaat.	X ⁷		
11.	De kandidaat kan herkennen en beschrijven welke ontwikkelingen zich op het terrein van de sociale zekerheid vanaf de tweede helft van de 19 ^e eeuw hebben voorgedaan die geleid hebben tot de huidige, herziene verzorgingsstaat.		X ⁸	X ⁹
GS/K/8	Cultureel - mentale ontwikkelingen in Nederland na 1945			
12.	De kandidaat kan herkennen en benoemen welke cultureel-maatschappelijke ontwikkelingen zich na de Tweede Wereldoorlog hebben voorgedaan en welke gevolgen deze ontwikkelingen gehad hebben voor de Nederlandse samenleving.	X ¹⁰		
13.	De kandidaat kan herkennen en beschrijven welke cultureel-maatschappelijke ontwikkelingen zich na de Tweede Wereldoorlog hebben voorgedaan en verklaren welke gevolgen deze ontwikkelingen gehad hebben voor de Nederlandse samenleving.		X ¹¹	X ¹²

⁴ Het schoolexamen moet in ieder geval bestaan uit 2 exameneenheden naar keuze van de school te maken uit GS/K/4, GS/K/6, GS/K/7, GS/K/8, en GS/K/9.

⁵ Het schoolexamen moet in ieder geval bestaan uit 3 exameneenheden naar keuze van de school te maken uit GS/K/4, GS/K/6, GS/K/7, GS/K/8, en GS/K/9.

⁶ Het schoolexamen moet in ieder geval bestaan uit 3 exameneenheden naar keuze van de school te maken uit GS/K/4, GS/K/6, GS/K/7, GS/K/8, en GS/K/9.

⁷ Zie noot 16

⁸ Zie noot 17

⁹ Zie noot 18

¹⁰ Zie noot 16

¹¹ Zie noot 17

¹² Zie noot 18

		BB	KB	GL/TL
GS/K/9	De Koude Oorlog			
14.	De kandidaat kan het ontstaan, verloop en einde van de Koude Oorlog herkennen, en benoemen welke oorzaken en gevolgen deze periode voor de wereldpolitiek in het algemeen en voor Europa in het bijzonder heeft gehad.	X ¹³		
15.	De kandidaat kan het ontstaan, verloop en einde van de Koude Oorlog herkennen en beschrijven, en aangeven welke oorzaken en gevolgen deze periode voor de wereldpolitiek in het algemeen en voor Europa in het bijzonder heeft gehad.		X ¹⁴	X ¹⁵
GS/K/10	Historisch overzicht vanaf 1900	CE	CE	CE
16.	De kandidaat kan herkennen en benoemen welke belangrijke gebeurtenissen en ontwikkelingen zich in de Nederlandse en (West-)Europese geschiedenis vanaf 1900 hebben voorgedaan.	X		
17.	De kandidaat kan herkennen en beschrijven welke belangrijke gebeurtenissen en ontwikkelingen zich in de Nederlandse en (West-)Europese geschiedenis vanaf 1900 hebben voorgedaan.		X	X

¹³ Het schoolexamen moet in ieder geval bestaan uit **2** exameneenheden naar keuze van de school te maken uit GS/K/4, GS/K/6, GS/K/7, GS/K/8, en GS/K/9.

¹⁴ Het schoolexamen moet in ieder geval bestaan uit **3** exameneenheden naar keuze van de school te maken uit GS/K/4, GS/K/6, GS/K/7, GS/K/8, en GS/K/9.

¹⁵ Het schoolexamen moet in ieder geval bestaan uit **3** exameneenheden naar keuze van de school te maken uit GS/K/4, GS/K/6, GS/K/7, GS/K/8, en GS/K/9.

		BB	KB	GL/TL ¹⁶
GS/V/1	GS/V/1 Het Indonesisch – Nederlands conflict 1945 - 1949			
18.	De kandidaat kan herkennen en beschrijven hoe het proces van dekolonisatie en de weg naar onafhankelijkheid van Indonesië tussen 1945 en 1949 verliep en daarbij ingaan op de moeizame relatie tussen Nederland en Indonesië na de onafhankelijkheid van Indonesië.			X
GS/V/2	Nederland en Europa			
19.	De kandidaat kan herkennen en beschrijven op welke wijze de Europese samenwerking zich na 1945 ontwikkeld heeft en welke invloed de Europese Unie heeft op (de identiteit van) de Nederlandse samenleving.			X
GS/V/3	De verhouding mens - milieu			
20.	De kandidaat kan herkennen en beschrijven op welke manier de mens in heden en verleden het milieu heeft beïnvloed en welke oplossingen er bedacht zijn en worden voor ontstane milieuproblemen.			X
GS/V/4	Ontwikkeling van de gezondheidszorg in Nederland			
21.	De kandidaat kan herkennen en beschrijven op welke wijze de gezondheidszorg zich in Nederland vanaf de 19e eeuw ontwikkeld heeft en ingaan op moreel-ethische gevolgen daarvan.			X
GS/V/5	Verzuiling en ontzuiling in Nederland			
22.	De kandidaat kan herkennen en beschrijven welke zuilen er in Nederland na de Tweede Wereldoorlog waren, welke gevolgen de verzuiling voor de Nederlandse samenleving had en verklaren op welke wijze het proces van ontzuiling de samenleving heeft veranderd.			X

¹⁶ De school kan één of meer van de exameneenheden V1 t/m V6 in de Gemengde en Theoretische Leerweg toetsen op het schoolexamen maar is daartoe niet verplicht.

		BB	KB	GL/TL ¹⁷
GS/V/6	Nederland en de Verenigde Staten na de Tweede Wereldoorlog			
23.	De kandidaat kan herkennen en beschrijven hoe de Verenigde Staten de Nederlandse samenleving na de Tweede Wereldoorlog hebben beïnvloed en ingaan op verschillen in opvatting tussen Nederlandse politieke stromingen over de rol van de Verenigde Staten in de internationale politiek.			X
GS/V/7	Verwerven en verwerken en verstrekken van informatie			
24.	De kandidaat kan zelfstandig informatie verwerven, verwerken en verstrekken in het kader van het sectorwerkstuk.			X
GS/V/8	Vaardigheden in samenhang			CE
25.	De kandidaat kan de vaardigheden uit het kerndeel in samenhang toepassen.			X
GS/V/9	Drie thema's bij het Historisch Overzicht vanaf 1900			CE
26.	De kandidaat kan de volgende thema's herkennen, beschrijven, verklaren en plaatsen in het kader van het Historisch Overzicht vanaf 1900: Het ontstaan en de gevolgen van - het communisme in de Sovjetunie (1917-1941); - Indonesië als voorbeeld van dekolonisatie (1942-1949); - de brandhaard Israël/Palestina (1945-1979).			X

¹⁷ De school kan één of meer van de exameneenheden V1 t/m V6 in de Gemengde en Theoretische Leerweg toetsen op het schoolexamen maar is daartoe niet verplicht.